

GEWESTELIJK PLAN VOOR DUURZAME ONTWIKKELING STAND VAN ZAKEN

Wettelijk depot: D2011/10.645/5

Coördinatie: Annabelle Guérin, Frédéric Raynaud, Dirk Van de Putte

Design: Kaligram

Vertaling: Blablabla

Verantwoordelijke uitgever: Luc Maufroy, ATO, Koningsstraat 2-4, B-1000 Brussel

Dank voor hun medewerking:

Actiris, BISA, Brussel Gezond Stadsgewest, Bruxelles-Formation, CCFEE, COCOF, COCOM,

IRIS-net, Observatorium voor Gezondheid en Welzijn, VDAB, VGC

De Kabinetten van De Ministers en van de Staatssecretarissen van het Brussels Hoofdstedelijke Gewest

ARIES Consultants, IDEA-Consult, International Sport Interface

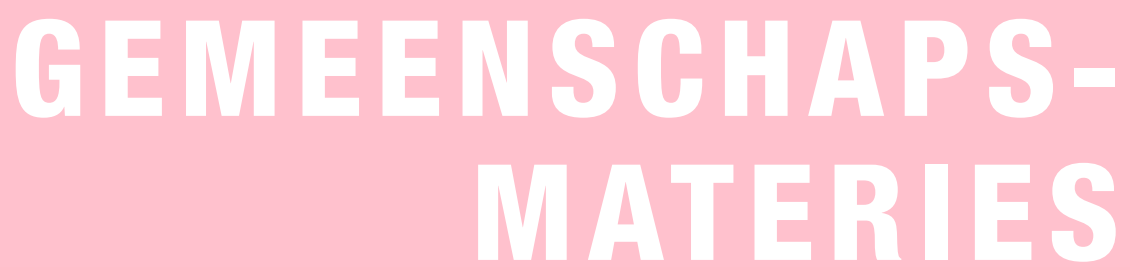
AGENCE DE
DÉVELOPPEMENT TERRITORIAL ASBL
POUR LA RÉGION DE BRUXELLES-CAPITALE

AGENTSCHAP VOOR
TERRITORIALE ONTWIKKELING vzw
VOOR HET BRUSSELS HOOFDSTEDELIJK GEWEST

Direction Etudes et Planification (AATL)
Directie Studies en Planning (BROH)

REGION DE BRUXELLES-CAPITALE
BRUSSELS HOOFDSTEDELIJK GEWEST

INLEIDING: CONTEXT

Een stand van zaken opstellen van het beleid in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest betekent dieper ingaan op het beleid dat direct inspeelt op de bewoners en gebruikers van de stad. De inrichting van Brussel bestaat uit een aanbod van diensten, voorzieningen en maatregelen voor de Brusselaars, die tegemoetkomen aan hun wensen en behoeften.

Die wensen en behoeften vallen, als gevolg van de institutionele evolutie van België, gedeeltelijk onder het beleid van de gemeenschappen, namelijk onderwijs, cultuur en persoonsgebonden aangelegenheden die rechtstreeks gekoppeld zijn aan de bezorgdheden van specifieke personen of doelgroepen¹.

Aangezien de ontwikkeling van het Gewest sterk wordt beïnvloed door de evolutie van het gemeenschapsbeleid in Brussel, is het belangrijk om het op te nemen in de algemene stand van zaken voor het GPDO.

Bovendien financiert het Brussels Hoofdstedelijk Gewest dit beleid via de dotaties aan de gemeenschapscommissies (GGC, Cocof en VGC) en specifieke maatregelen (technisch onderwijs, beroepsopleidingen...).

Verder heeft de uitwerking van een 'persoonsgebonden' beleid vaak een groot effect op de ruimtelijke ordening. Zo hebben beleidsmaatregelen voor mensen met een handicap of oudere mensen invloed op beslissingen in het mobiliteits- en verkeersbeleid, het woningbeleid of het beleid rond de toegankelijkheid van de openbare diensten in de stad.

¹ Sinds 1980 zijn de Franse en Vlaamse Gemeenschap bevoegd voor culturele aangelegenheden (lichamelijke opvoeding, sport- en openluchtactiviteiten, toerisme, sociale opleiding, beroepsomscholing en -bijscholing, taalonderwijs en -gebruik) en voor persoonsgebonden aangelegenheden (gezondheid en sociale actie) door middel van monocommunautaire instellingen. In 1989 werd de gemeenschappelijke gemeenschapscommissie volledig bevoegd voor persoonsgebonden aangelegenheden betreffende personen en bicommunautaire instellingen. Eveneens in 1989 kregen de Franse en Vlaamse Gemeenschapscommissie een wettelijke bevoegdheid over de monocommunautaire instellingen. In 1993 droeg de Franse Gemeenschap in het kader van de Saint-Quentinakkoorden een groot deel van de persoonsgebonden aangelegenheden (maatschappelijke hulp, gezinshulp, gezondheid, ouderenzorg en integratie) aan de Franse Gemeenschapscommissie Cocof, die decretale bevoegdheid kreeg. Op het gebied van sport werden alleen de private voorzieningen in 1993 overgedragen aan de Cocof, die evenwel de dossiers over de toekenning van infrastructuursubsidie voor gemeenten beheert. De Cocof en de VGC hebben daarnaast bevoegdheden in aangelegenheden die uitsluitend onder de gemeenschappen vallen, zoals de culturele en persoonsgebonden aangelegenheden. De GGC is bevoegd op het gebied van gezondheidsbeleid (zorgverstrektingsbeleid in of buiten de zorginstellingen, sanitaire opvoeding, preventieve geneeskunde), hulp aan personen (gezinsbeleid, sociaal beleid, personen met een handicap, ouderen, jeugd, immigranten, sociale hulp aan rechtzoekenden,...).

De interactie tussen de verschillende sectoren² van het persoonsgebonden beleid moet het mogelijk maken om een globale visie te hebben voor alle gemeenschapsmateries en om de huidige en toekomstige uitdagingen naar voren te brengen, met name de belangrijkste uitdagingen waarop de gewestelijke overheid een antwoord moet bieden. Het is dus noodzakelijk om overleg te voeren tussen de verschillende beleidssectoren van Gewest en gemeenschappen en om dit beleid te evalueren.

Een van de grootste uitdagingen van het Gewest is de bevolkingsgroei, die gevolgen zal hebben voor de aangeboden voorzieningen en diensten.

In samenwerking met de gemeenschappen en de gemeenschapscommissies, de federale staat, de gemeenten, het middenveld en de gespecialiseerde instellingen die in contact staan met de jongeren zal het Gewest een 'Kinder- en jeugdplan 2010-2020' uitwerken. Dat plan zal transversale maatregelen bevatten die een garantie bieden voor de doelmatige toepassing van kinder- en jongerenrechten op het gebied van onderwijs, taalopleiding, buitenschoolse activiteiten, eerste beroepservaring, toegang tot cultuur en nieuwe technologie, ontwikkeling van economische, sociale of culturele projecten, mobiliteit en een behoorlijke woning. Het plan is dus vooral bedoeld als leidraad bij de keuzes op het gebied van collectieve voorzieningen en sociaaleconomische en culturele projecten met het oog op stadsvernieuwing. Het moet elementen bevatten voor de opvolging en evaluatie van de ontplooiende acties en voorzieningen, evenals eventueel noodzakelijke aanpassingen.

Een andere grote uitdaging voor het Gewest is de uitwerking van doelgerichte sociaaleconomische acties die de sociale en territoriale kloof dicht maken tussen enerzijds de gemeenten in het noorden en het westen van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest en anderzijds de gemeenten in het zuiden en oosten. Het gemiddelde inkomen per inwoner is lager dan dat van de andere gewesten³, een groot deel van de bevolking heeft een zeer laag inkomen⁴ en het hebben van een baan beschermt niet altijd tegen het risico op armoede⁵.

Er moet rekening worden gehouden met de grootstedelijke en internationale aspecten van Brussel, met name met de migratie van de bevolking, die een rol speelt in de problematiek op het gebied van onderwijs, werkgelegenheid, gezondheid, maatschappelijk werk en sociale cohesie, maar ook inkomen en cultuur.

Deze nota geeft een stand van zaken van het maatschappelijk beleid en het gezondheidsbeleid op diverse vlakken, het actieterrein en de doelstellingen. Het is de bedoeling om enkele gemeenschappelijke uitdagingen naar voren te brengen, die het Brussels Hoofdstedelijk Gewest in staat stellen om zijn sociaalecono-

2 De verschillende sectoren hebben echter een zeer verschillende evolutie ondergaan en oefenen dus ook zeer verschillende praktijken uit, waardoor de bestaande informatieniveaus zeer divers zijn en de gebruikte evaluatiecriteria moeilijk vergelijkbaar zijn. Daarnaast moeten we vaststellen dat het niet eenvoudig is om een stand van zaken op te maken van het gemeenschapsbeleid, laat staan op transversaal niveau. Er bestaat zelfs geen daadwerkelijk evaluatiesysteem van de acties die de verschillende organisaties in de sectoren uitvoeren. Niettemin is de meerderheid van de betrokken partijen het eens over de noodzaak om een transversale kennis te ontwikkelen van deze sectoren en van de gedeelde evaluatie-instrumenten.

3 Het gemiddelde inkomen in Brussel is 12.374 euro/jaar tegenover 15.607 euro in het Vlaams Gewest en 13.75 euro in het Waals Gewest. Bron: FOD Economie, boekjaar 2008.

4 Een op de vier Brusselaars leeft onder de armoedegrens (ook al is dit slechts een schatting, omdat de beschikbare gegevens niet nauwkeurig zijn). Die drempel komt overeen met 60% van het mediaaninkomen van de totale onderzochte bevolking. In Brussel komt het overeen met een maandinkomen onder 899 euro voor een alleenstaande persoon, onder 1.438 euro voor een eenoudergezin met twee kinderen en onder 1.888 euro voor een koppel met twee kinderen. Andere indicatoren bevestigen deze vaststelling: bijna 20% van de bevolking komt in aanmerking voor een verhoogde verzekeringstegemoetkoming (BIM- of OMNIO-statuu) en 24.100 mensen hadden recht op een leefloon in 2008 (dat is 2,4% van de bevolking, in vergelijking met 1,9% in Antwerpen, 1,7% in Gent en 2,1% in Charleroi). De te hoge schuldenlast geeft eveneens een indicatie van de financiële kwetsbaarheid van een groot aantal Brusselse huishoudens: in 2010 had naar schatting een van de tien huishoudens moeilijkheden om zijn leningen af te betalen. Sinds 2002 neemt het aantal leefloners toe, van ongeveer 15.000 tot ruim 26.000 in 2010. Daarnaast kregen 11.100 mensen sociale hulp (geen leefloon), van wie 60% financiële steun en 40% medische steun.

5 Een op de tien Brusselaars met werk heeft een inkomen dat onder de armoedegrens ligt.

mische doelstellingen te realiseren in samenwerking met alle gewest-, gemeente- en gemeenschapsinstellingen.

Het opstellen van een volledige, coherente en gestructureerde stand van zaken van de gemeenschapsmateries is echter geen eenvoudige opdracht, omdat de noodzakelijke informatie moeilijk te verkrijgen is (vooral doordat het gevoerde beleid niet wordt geëvalueerd) en omdat de Franstalige en Nederlandstalige instellingen een andere manier van werken hebben. Het gebrek aan een evaluatie van de behoeften in de sectoren toont eveneens de moeilijkheden bij de projectie van een sectoraal beleid naar een territoriaal beleid.

In die context is ervoor gekozen om de nota op een 'institutionele' manier te structureren, dat wil zeggen dat een beschrijving wordt gegeven van de stand van zaken binnen de activiteitensectoren van het gemeenschapsbeleid (beroepsonderwijs en beroepsopleiding, maatschappelijk werk, gezondheid en hulp aan personen, sociale cohesie, cultuur, jeugd en sport). Op deze manier kan rekening worden gehouden met de moeilijkheid om een globale visie op de materie te ontwikkelen en met de moeilijkheid om die visie simpelweg te verbinden met het regionale beleid inzake ruimtelijke ordening.

Deze stand van zaken heeft in elk geval het voordeel dat binnen één document alle belangrijke beleidsintenties van de gewestelijke instanties en de gemeenschappen zijn verzameld en dat hieruit blijkt dat deze instanties hun werkzaamheden op een regionaal niveau willen coördineren.

STAND VAN ZAKEN VAN DE ACTIVITEITENSECTOREN VAN HET GEMEENSCHAPSBELEID

KINDEROPVANG

De kinderopvang is een van de grootste vraagstukken waarmee het Brussels Hoofdstedelijk Gewest wordt geconfronteerd als gevolg van de verwachte bevolkingsgroei. Het Gewest heeft het laagste aantal kinderopvangvoorzieningen in vergelijking met de twee andere gewesten, terwijl het geboortecijfer het hoogste is. Daar komt nog bij dat vrouwen en eenoudergezinnen moeilijk een baan vinden, omdat er een gebrek aan opvangplaatsen is.

Het hoofdstuk 'Leefomgeving' van de gewestelijke stand van zaken behandelt dit thema en presenteert het beleid van de diverse instanties (Franse en Vlaamse Gemeenschap, Cocof, VGC, het Brussels Hoofdstedelijk Gewest) die verantwoordelijk zijn voor de productie en/of het beheer van de kinderopvangvoorzieningen.

BEROEPSOPLEIDING EN BEROEPSONDERWIJS

De uitdagingen op het gebied van onderwijs (en diploma's) en beroepsopleidingen zijn waarschijnlijk het grootste voor het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, omdat die sectoren de concurrentiekracht op lange termijn garanderen. Daarnaast zijn onderwijs en vorming instrumenten om de maatschappelijke kloof te overbruggen (inschakeling via werk).

Stand van zaken van de beroepsopleiding en het beroepsonderwijs

Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest kent een bijzondere situatie **op het gebied van de scholingsgraad**, want het aantal opgeleide mensen is hoger dan in de andere gewesten, maar dat geldt ook voor het **aandeel lager geschoolden**: 32% van de bevolking van 25 tot 64 jaar heeft een diploma hoger middelbaar onderwijs (zie de nota Economie en tewerkstelling). Deze situatie is nog meer problematisch, omdat de Brusselse arbeidsmarkt wordt gekenmerkt door een vraag naar hogere opleidingen.

Daarnaast is, in tegenstelling tot de andere gewesten, het aantal lager opgeleide mensen het hoogste in de nieuwe generatie. Die vaststelling is nog meer zorgwekkend als we kijken naar het capaciteitsprobleem in het gewestelijke onderwijs.

Het multiculturele karakter van Brussel heeft een grote impact op het onderwijs, met name het talenonderwijs. Het Brussels Gewest kan immers niet worden gereduceerd tot een Nederlandstalig of Franstalig gebied. **De meertaligheid van de bevolking is bijzonder hoog in Brussel.** Veel jongeren spreken thuis een andere taal dan op school. De ontwikkeling van een adequaat talenonderwijs is dus met name in de Brusselse context van groot belang.

Om dit fenomeen beter te illustreren, zullen we de ontwikkeling van de onderwijssector bespreken op basis van de gegevens over het aantal leerlingen in de diverse scholen. In tweede instantie bespreken we de sector van de beroepsopleidingen, die naast de onderwijssector een belangrijk factor voor de socioprofessionele inschakeling is, vooral voor mensen met een relatief laag opleidingsniveau in het reguliere onderwijs.

Onderwijsaanbod

Het onderwijs in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest wordt georganiseerd door verschillende overheidsinstanties, die op verschillende niveaus actief zijn.

Organisatie van het onderwijs in België

	Officieel onderwijs		Vrij onderwijs	
Net	Gemeenschaps-onderwijs (GO!), Franse Gemeenschap	Gesubsidieerd officieel	Gesubsidieerd vrij	
			Confessioneel	Niet-confessioneel
Vertegenwoordigende en coördinerende organen		OVSG, POV, CPEONS, CECP,...	VSKO, SeGEC,	FELSI, FOPEM, ...
Inrichtende macht	Gemeenschaps-onderwijs (GO!) Franse Gemeenschap	Cocof, VGC, gemeenten, provincies	vzw's, congregaten, ...	vzw

Bron: www.enseignement.be

Het Franstalige onderwijsbeleid in het Brussels Gewest is in handen van drie overheidsinstanties:

- De Franse Gemeenschap: de coördinatie van het onderwijs in de Franse Gemeenschap gebeurt hoofdzakelijk binnen de onderwijsnetten. De Franse Gemeenschap organiseert en financiert het officiële niet-confessionele onderwijs. Ze subsidieert eveneens de scholen die behoren tot het gesubsidieerde officiële onderwijs, het confessionele vrije onderwijs en het niet-confessionele vrije onderwijs, dat wordt georganiseerd door een inrichtende macht.
- De Cocof is de inrichtende macht van de scholen in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (kwalificerend onderwijs, onderwijs voor sociale promotie, gespecialiseerd onderwijs en hoger onderwijs) en is eveneens actief op het gebied van schoolvervoer.
- De gemeenten.

Private partners organiseren het confessionele en niet-confessionele vrije onderwijs.

Daarnaast heeft de Franse Gemeenschap openbare maatschappijen opgericht voor het beheer van de Brusselse schoolgebouwen (SPABSB) die zijn overgedragen door de Franse Gemeenschap (scholen, internaten of centra voor leerlingbegeleiding, met uitzondering van hoger onderwijs). Die maatschappijen kunnen hun opdracht uitbreiden naar schoolgebouwen van het gesubsidieerde officiële onderwijs via overeenkomsten met de gemeenten of de provincies, een associatie daarmee of de aankoop van hun gebouwen.

Evenals het Franstalig onderwijs is het **Nederlandstalige onderwijsbeleid** in het Brussels Gewest in handen van 3 instanties:

- De Vlaamse Gemeenschap definieert het algemene beleid.
- De VGC die, in aanvulling daarop en specifiek gericht op de Brusselse situatie, optreedt als gewestelijk coördinator, overlegplatform, belangenverdediger en woordvoerder van alle Nederlandstalige scholen. De VGC voert een promotiebeleid en analyseert de gegevens ter voorbereiding en evaluatie van het beleid. Ze neemt en steunt initiatieven om de kwaliteit te bevorderen. Daarnaast is de VGC de inrichtende macht van de scholen in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (het voormalige provinciale net).
- De gemeenten.

Private partners organiseren eveneens het vrije onderwijs en het privéonderwijs.

Het **buitengewoon onderwijs** in Brussel wordt georganiseerd door meerdere instanties: de Cocof, de VGC, de gemeenten, het Franstalige vrije onderwijs en het Nederlandstalige officiële onderwijs. Gezien de specifieke vraag naar dit type onderwijs moet het schoolbezoek op landelijke schaal worden geanalyseerd.

Het **onderwijs voor sociale promotie** is eveneens een belangrijke onderwijsinstantie in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.

Dit type onderwijs werd erkend als een specifieke vorm van middelbaar en hoger onderwijs door het decreet van de Franse Gemeenschapsraad van 16 april 1991 en het Vlaamse decreet betreffende het onderwijs voor sociale promotie van 31 juli 1990. Dit volwassenenonderwijs heeft de volgende doelstellingen:

- bijdragen tot de persoonlijke ontwikkeling door een betere professionele, sociale, educatieve en culturele inschakeling te bevorderen;
- tegemoetkomen aan de behoeften en vragen naar opleiding van bedrijven, overheden, scholen en in het algemeen van sociaaleconomische en culturele milieus.

In Brussel is de sociale promotie, voor het Franstalige gedeelte, de grootste onderwijsverstrekker met ongeveer 50.000 mensen die een opleiding volgen en afronden per jaar in een van de 46 scholen op het grondgebied.

Schoolbezoek in Brussel

- > De Brusselse scholen tellen ongeveer 230.000 leerlingen in het verplichte onderwijs. Volgens bronnen in de gemeenschapsinstellingen⁶ gaat ruim 80% van deze leerlingen naar een Franstalige school en de rest naar een Nederlandstalige school (zonder rekening te houden met privéscholen).

Aantal leerlingen in het officieel onderwijs in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest per niveau volgens de gemeenschappen (2007-2008)

	Franse Gemeenschap		Vlaamse Gemeenschap		BHG
	aantal	%	aantal	%	
kleuter	40.077	78	11.286	22	51.363
lager	65.194	82	14.073	18	79.267
middelbaar	71.767	84	13.500	16	85.267
Totaal	177.038	82	38.859	18	215.897

Het leerlingenaantal in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest neemt op alle niveaus toe, maar de grootste stijging vindt plaats in het kleuteronderwijs.

Tussen 1990-1991 en 2007-2008⁷ is het aantal leerlingen in het kleuteronderwijs gestegen met 32%, oftewel 12.490 kinderen: +60% in Nederlandstalige kleuterscholen (+4.210 kinderen) en +26% in Franstalige kleuterscholen.

In dezelfde periode steeg het aantal leerlingen met 9% in het lager onderwijs en met 5,5% in het middelbaar onderwijs.

Het profiel van de leerlingen van de Brusselse scholen kent enkele specifieke kenmerken. Een deel van de leerlingen die zijn ingeschreven in Brusselse scholen woont niet in het Gewest. Tegelijk volgt een groep Brusselse jongeren onderwijs in een school in de rand.

De onderstaande tabellen tonen de verdeling van de leerlingen over de verschillende Franstalige en Nederlandstalige onderwijsnetten zonder rekening te houden met de capaciteit van de scholen.

Het Franstalige officiële gesubsidieerde net heeft het grootste aantal leerlingen over alle niveaus, gevolgd door het vrije confessionele net. Het net van de Franse Gemeenschap en het vrije niet-confessionele net hebben weinig scholen, die echter zeer druk bezocht worden.

Aantal leerlingen in het Franstalig onderwijs per net

Net	Kleuter	Lager	Middelbaar
Franse Gemeenschap	5,5 %	5,6 %	17,8 %
Officieel gesubsidieerd	54,3 %	48,3 %	24,2 %
Vrij confessioneel	37,6 %	43,6 %	58 %
Vrij niet-confessioneel	2,6 %	2,6 %	

In het Nederlandstalige onderwijs vindt men de grootste leerlingenaantallen in het vrije onderwijs, ongeacht het niveau.

⁷ Bron: ETNIC en Vlaamse overheid, departement Onderwijs.

Aantal leerlingen in het Nederlandstalig onderwijs per net (01.02.2011)

Net	Kleuter	Lager	Middelbaar
Officieel gesubsidieerd	3.310 (28,6 %)	3.664 (25,4 %)	791 (6,3 %)
Gemeenschapsonderwijs, GO	3.287 (28,4 %)	3.711 (25,7 %)	4.260 (33,9 %)
Vrij onderwijs	4.981 (43,0 %)	7.056 (48,9 %)	7.500 (59,8 %)

Bron: VGC

> In het hoger onderwijs stijgt het aantal studenten (al dan niet gedomicilieerd in het Gewest) eveneens. Er zijn ruim 70.000 studenten in Brussel, van wie 50.000 in Franstalige universiteiten en hogescholen en 23.000 in het Nederlandstalig hoger onderwijs. Tussen 1990-1991 en 2007-2008 is het aantal inschrijvingen in hogescholen met 25,7% gestegen (35,2% voor het Franstalig onderwijs, 3,8% voor het Nederlandstalig onderwijs). In 2006-2007 was 71,9% van de inschrijvingen in een Franstalige hogeschool en 28,1% in een Nederlandstalige hogeschool.

In de periode 1990-1991 / 2005-2006 is het aantal inschrijvingen in de universiteiten met 19,5% gestegen (22,6% voor het Franstalig onderwijs en 11,7% voor het Nederlandstalig onderwijs). In 2005-2006 werd 73% van de inschrijvingen geregistreerd in de Franstalige universiteiten en 17% in de Nederlandstalige universiteiten. In 2007 werkten 8.782 mensen in het onderwijs en onderzoek binnen het hoger onderwijs in Brussel. Tussen 2002 en 2007 steeg dit aantal met 9%.

Het aantal gediplomeerden in het hoger onderwijs is hoog in vergelijking met het landelijke gemiddelde en zelfs met andere grote Europese steden: in 2007 had 41% van de bevolking een diploma hoger onderwijs tegenover 32% in heel België, 34% in Berlijn en 39% in de regio Ile-de-France.

We zien dus opnieuw een grote kloof tussen het hoge percentage hoogopgeleiden en een even hoog percentage zeer laagopgeleide mensen.

Schoolverzuim

In het Gewest is sprake van een hoge schoolachterstand en vroegtijdige schoolverlating in vergelijking met andere gewesten. 28% van de jongeren tussen 20 en 24 jaar heeft de middelbare school niet afgemaakt, in vergelijking met 17% voor heel België. Bijna een op de twee leerlingen (47%) in het Brussels Gewest heeft schoolachterstand⁸. Ook het aandeel van de jongeren bij de schoolverlaters⁹ in 2010 (18,4%, van wie 20,4% jongens en 16,5% meisjes) is hoger dan het landelijke gemiddelde (11,9%) en stijgt ten opzichte van 2009 (plus de 3%).

De problemen betreffen alle Brusselse leerlingen, vooral in het Franstalig onderwijs. Het Nederlandstalige onderwijs heeft betere resultaten, zelfs beter dan in de grote Vlaamse steden.

⁸ Schoolachterstand wordt gedefinieerd als de achterstand die een leerling oploopt bij het bereiken van het eerste jaar middelbaar, ten opzichte van de 'normale' leeftijd (dat wil zeggen, indien hij geen enkel jaar bleef zitten).

⁹ Schoolverlating betreft jongeren tussen 18 en 24 jaar, die de school hebben verlaten, hoogstens een diploma lager middelbaar hebben en geen enkele opleiding of vorming meer volgen.

Het aanbod in het beroepsonderwijs

Het beroepsonderwijs in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest wordt georganiseerd door verscheidene instanties die actief zijn op verschillende niveaus.

- > Het beroepsonderwijs valt sinds 1993 onder de bevoegdheden van de Cocof. Het bestaat uit twee delen: beroepsopleiding van werkenden en werkzoekenden en de permanente vorming van de middenstand die zelfstandigen (hoofdzakelijk via leercontracten), KMO-leiders en hun medewerkers opleidt.

De Cocof organiseert de beroepsopleiding met een aantal decreten en oefent de bevoegdheid uit via haar administratie. Die is verantwoordelijk voor het **administratieve beheer van de jaarlijkse dotaties die op de begroting van de Cocof komen voor Bruxelles Formation, Espace Formation PME (EF-PME) en de agentschappen die de programma's van het Europees Sociaal Fonds beheren** voor rekening van de Cocof. Deze Europese programma's financieren voor 50% het overheidsbeleid op het vlak van onderwijs en personeelsbeheer van de Cocof.

De administratie controleert eveneens de toepassing van het decreet van 27 april 1995 betreffende de erkenning van enkele **instanties voor socioprofessionele inschakeling en de promotie van de activiteiten op het vlak van beroepsopleiding** van de Cocof.

Het Franstalige Brusselse instituut voor beroepsopleiding, Bruxelles Formation, **organiseert beroepsopleidingen voor werkenden en werkzoekenden**, met inbegrip van mensen met een handicap. Hiertoe ontwikkelt het een samenwerkingsnetwerk met vooral bedrijven, sectorfondsen, instanties voor socioprofessionele inschakeling, onderwijs voor sociale promotie, overheid en diensten voor de opleiding van gehandicapte personen.

Bruxelles Formation heeft dus een taak als regisseur en aanstuurder van het beroepsonderwijs voor werkende mensen. Het zorgt voor de kwaliteitscontrole van de voorgestelde opleidingen, organiseert en geeft zelf opleidingen, geeft leercontracten aan alle stagiairs die deelnemen aan een erkende opleiding en financiert de opleidingsvergoedingen van stagiairs.

De Service Formation PME van de administratie organiseert de permanente vorming van de middenstand. Daarbij krijgt de SFPME ondersteuning van de EFPME, de erkende vzw voor de organisatie van middenstandsopleidingen.

De doelstelling van de EFPME is de opleiding van toekomstige eigenaars of leiders van KMO's en hun medewerkers. Deze opleiding is gebaseerd op een model van afwisselende kennisoverdracht, dat wil zeggen dat periodes bij een baas (60 tot 80% van de tijd) worden afgewisseld met periodes in het opleidingscentrum.

Deze opleiding is gericht op drie verschillende doelgroepen:

- Leercontracten zijn bedoeld voor deeltijds leerplichtige leerlingen (vanaf 15 jaar), die een opleiding krijgen om te gaan werken, met alle kennis die nodig is om een baan te vinden (1.146 leerlingen aan het begin van schooljaar 2010-2011).
- De opleiding tot bedrijfsleider (4.232 stagiairs) is gericht op jongeren die niet leerplichtig zijn en die hun eigen bedrijf willen starten.
- De permanente vorming actualiseert en perfectioneert de kennis van werkende beroepslieden. Dit gedeelte is niet gereglementeerd en krijgt geen rechtstreekse subsidie.

De EFPME organiseert opleidingen in 21 soorten leercontracten en 57 soorten bedrijfsleiders, verdeeld over 9 sectoren:

- voeding (slager, bakker, restauranthouder)
- kunst (regisseur, antiquair)
- handel (winkelier, internationaal handelsconsulent)
- bouw (metser, elektriciën, tegelzetter)
- mobiliteit (carrossier, mecaniciën)
- diensten (vastgoedagent)
- management
- verzorging (kapper, schoonheidsspecialiste, masseur)
- boekhouding (accountant, belastingconsulent)

Ongeveer 70% van de stagiairs en 55% van de bedrijfsleiders zijn mannen.

Het budget van het centrum bedraagt 10 miljoen euro: 75% van de Cocof en 25% uit eigen middelen.

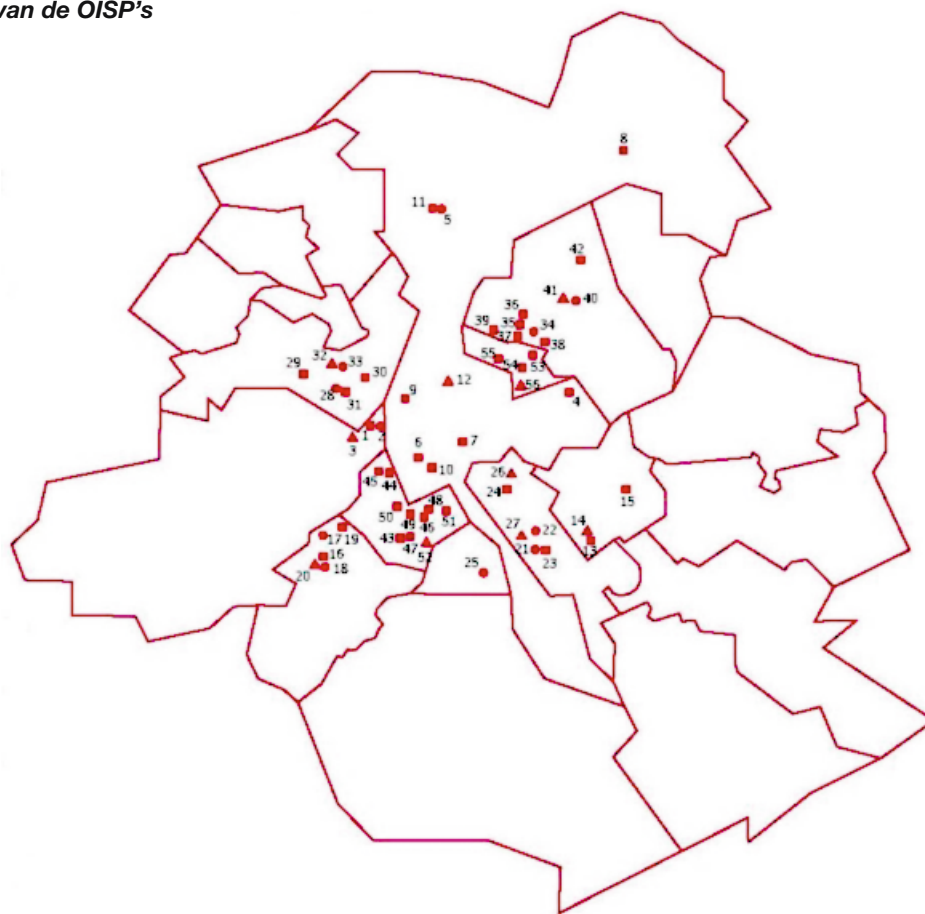
De Cocof erkent en subsidieert (de werking van) de organisaties voor socioprofessionele inschakeling (OISP) en de Missions Locales. Deze erkenning is afhankelijk van de voorafgaande overeenkomst met Bruxelles Formation, dat immers verantwoordelijk is voor de kwaliteit van het pedagogische opleidingsaanbod.

Meer in detail organiseert Bruxelles Formation – naast zijn informerende, adviserende en verwijzende rol in beroepsopleidingen via Carrefour Formation – via zijn centra een uitgebreid aanbod van opleidingen in meer dan 200 beroepen/vakken:

- basisopleidingen, vooropleidingen en ingangsexamens voor kwalificerende opleidingen: Bruxelles Formation Tremplin;
- kwalificerende opleidingen voor de volgende sectoren: kantoor & diensten, industrie, bouw, management & multimedia ICT, talen, logistiek, bedrijven.

De OISP's (zo'n vijftig in het Brussels Gewest, waaronder negen Missions Locales) geven opleidingen aan laagopgeleide werkzoekenden met het oog op hun socioprofessionele inschakeling. Volgens het decreet van de Cocof uit 1995 moeten de OISP's actief zijn op de volgende gebieden:

- alfabetisering;
- basisopleiding: bijscholing van algemene kennis en verwerving van globale vaardigheden;
- vooropleiding: verwerving van de basisvaardigheden voor een beroep om toegang te krijgen tot een kwalificerende opleiding;
- kwalificerende opleidingen: verwerving van specifieke vaardigheden om toegang te krijgen tot een arbeidsplaats;
- opleiding via werk: bijscholing van algemene kennis;
- oriëntatie: georganiseerd door de Missions Locales voor de oriëntatie naar opleiding of werk.

Locatie van de OISP's

Bron: Vade-mecum de l'insertion socioprofessionnelle en Région de Bruxelles-Capitale, FEBISP, 2008.

Bruxelles Formation en Actiris hebben hun samenwerking verhoogd. Ze delen de databases met de werkzoekenden die zijn ingeschreven voor een opleiding, verspreiden gegevens naar andere opleidingsorganisaties en lanceren gezamenlijk jaarlijkse projectoproepen rond belangrijke thema's naar de OISP's.

- > Aan Nederlandstalige kant is de Regionale Dienst Brussel-Vlaamse Dienst voor Arbeidsbemiddeling (RDB-VDAB) belast met het aanbieden van opleidingen. De dienst ontwikkelt samen met Actiris en de VDAB een beleid om de vraag naar werk van werklozen in specifieke beroepen aan te passen. Daarvoor biedt de RDB-VDAB diverse opleidingen om tegemoet te komen aan specifieke behoeften: Nederlandse les, technische opleidingen, maar ook aanmoediging tot een betere mobiliteit van de Brusselse werkzoekenden.

De opleiding die de Vlaamse Gemeenschap aanbiedt, is georganiseerd op drie niveaus: basiseducatie, secundair volwassenenonderwijs en hoger beroepsonderwijs van het volwassenenonderwijs.

De basiseducatie is gericht op volwassenen met een laag opleidingsniveau: 'meerderjarigen voor wie een basisvorming noodzakelijk blijkt om maatschappelijk te functioneren of een verdere opleiding te volgen'. De doelgroep zijn kansarmen, migranten, nieuwkomers, gevangenen, werkzoekenden, studenten die hun opleiding niet afmaakten en senioren. Het aanbod bestaat uit leren lezen, schrijven en rekenen, nieuwe technologieën, Nederlands, Engels, Frans en maatschappelijke oriëntatie.

Het secundair volwassenenonderwijs biedt voltijdse opleidingen op het niveau van de middelbare school (behalve voor de eerste graad).

Volwassenen van minstens 18 jaar die een opleiding volgen in het tweedekansenonderwijs (TKO) kunnen op deze manier hun middelbare schooldiploma halen.

Het hoger beroepsonderwijs voor volwassenen biedt beroepsopleidingen op het niveau van het hoger onderwijs die niet tot een bachelor- of mastergraad leiden.

De VGC neemt eveneens maatregelen om de synergie tussen de arbeidsmarkt en de opleidingssector te bevorderen. Die maatregelen kunnen worden onderverdeeld in drie categorieën:

- kwalitatieve uitbreiding en promotie van het Nederlandstalige onderwijs- en opleidingsaanbod, met het oog op de optimale afstemming op de arbeidsmarkt;
- taalondersteuning (in samenwerking met het Huis van het Nederlands);
- toegang tot de arbeidsmarkt voor jongeren.

Het Brussels Nederlandstalig Comité voor Tewerkstelling en Opleiding (BNCTO) is een organisatie die op structurele wijze de interactie tussen het Vlaamse en Brusselse onderwijsbeleid verzekert. In 1996 tekenden de Vlaamse regering en de regering van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest een samenwerkingsakkoord.

De adviescommissie van het BNCTO bestaat uit de sociale partners en de overheid, vertegenwoordigd door de Brusselse regering, de Vlaamse regering en de VGC. Ook Actiris en de RDB-VDAB zijn vertegenwoordigd.

Het Overleg Opleidings- en Tewerkstellingsprojecten (Tracé) is eveneens aanwezig als vertegenwoordiger van de derdenpartners.

De vzw JES heeft de opdracht om de toegang tot werk voor jongeren te bevorderen. Met middelen van de VDAB heeft de vereniging expertise en methoden ontwikkeld op het gebied van elders verworven competenties (EVC), als brug tussen vrije tijd, opleiding en arbeidsmarkt. De benutting en inzet van EVC's door verschillende instellingen biedt jongeren de kans om hun vaardigheden en attitudes te versterken.

Overzicht van de opleiding per organisatie

Volgens Bruxelles Formation ziet men structurele tendensen in het type gevolgde opleidingen, namelijk: alfabetisering, Frans als vreemde taal, basisopleiding en kwalificerende opleidingen.

In de Brusselse context met de hoge werkloosheid van de Brusselse bevolking, terwijl het Gewest tot de rijkste regio's van Europa behoort, heeft Bruxelles Formation de voorbije tien jaar zijn inspanningen geconcentreerd op het organiseren van **doelgerichte opleidingen aangepast aan de vraag van de Brusselse bedrijven**. Deze opleidingen waren enerzijds gericht op de herinschakeling op de arbeidsmarkt van de werkzoekenden die een specifieke kwalificatie of specialisatie nodig hadden en anderzijds op de opleiding van laaggeschoolden.

De onderstaande tabel geeft het aantal opgeleide mensen in Brussel op basis van hun belangrijkste kenmerken tussen 1990 en 2006. In grote lijnen kan men vaststellen dat **werkzoekenden, 45-plussers, vrouwen en mensen met een andere nationaliteit meer voorkomen** onder de stagiairs die een opleiding volgen.

Overzichtstabel van de stand van zaken van het beroepsonderwijs 2005-2006, CCFFEE, 2007

Opérateur	Classes moyennes						Bruxelles Formation (hors partenariat)								OISP		
Caractéristiques	Apprent.			Chef d'ent.			(CO) FOREM BXL	Sans Serv. Firms et Forespace	Forespace et Service firms	Sans Pôle E. et autof*	Pôle E.	Sans Pôle E. et autof*	Pôle E.	Chiffres ORBEM	Données Bal Form	Données Bal Form	
Année de référence	1992	1999-2000	2005-2006	1992	1999-2000	2005-2006	1990	1990		1999			2005-2006	1999		2005-2006	
Personnes formées	1660	2308	1548	2271	4353	4771	7351	7351		6076		7265		3100 (2)		3388	
								2270 (5)	4603	2653	2010	4696	2569	3755 (1)	2009		
Demandeurs d'emploi (%)	0%			33%			37%	37%		37%					97%	100%	
								90%	3%	64%	0%	90%	0%				
Femmes (%)	26%	26%	26%	34%	44%	43%	42%	42%		45%				57%	59%	57%	
								40%	48%	35%	52%	39%	58%				
Jeunes (%) :																	
* - de 18 ans	58%	43%	50%				8%	26%		0%	0%	0%	0%	3%	0%	0%	
* 18/25 ans	41%	57%	50%	66%	71%	63%	13%			26%	7%	24%	5%	31%	41%	30%	
* 26/45 ans	1%			32%	29%	34%	87%	92%	74%	65%	67%	67%	65%	60%	55%	65%	
* plus de 45 ans						4%				7%	26%	9%	30%	6%	4%	6%	
Domiciles (%)																	
- Bruxelles	64%	73%	70%	60%	63%	66%	62%	67%	60%	60%		63%	58%			94%	
- Wallonie		16%	13%		26%	21%	25%	26%	25%	12%		9%	24%			2%	
- Flandre		11%	17%		11%	14%	13%	7%	15%	8%		8%	18%			4%	
Antécédents scolaires (%)																	
Aucun	63%	75%	92%						(6)			0%	0%	19%	46%	3%	
Primaire (ou ex. d'entrée)				7%	6%	10%	9%	22%	1%	26%		8%	2%	30%		34%	
Apprentissage cl. moyennes				24%	12%	5%											
CQ4 et CQ5																	
Second. inférieur	35%	23%	7%	21%	14%	22%	13%	19%	9%	31%		26%	15%	35%	36%	33%	
Second. supérieur	1%	2%	1%	37%	61%	56%	39%	29%	45%	24%		31%	25%	7%	16%	11%	
Supérieur	1%			10%	7%	6%	39%	30%	45%	17%	51%	22%	57%	1%	0%	1%	
Autres ou indéf.										2%		10%	1%	8%	0%	16%	
Niveau d'études (4)	97/3	98/2	99/1	53/47	32/68	37/64	22/78	41/59	10/90	57/43				84/16	84/16		
Nationalités (%)																	
Belges	76%						84%	75%	88%	66%		67%	85%	44%	46%	44%	
CEE	15%						8%	10%	7%	11%		9%	10%	9%	10%	6%	
Autres	9%						8%	15%	5%	23%		24%	5%	47%	42%	51%	

(1) Avec doublons. (2) Estimation. (3) Enquête ICHEC (4) % de pers. ayant un diplôme inférieur au bac / % de pers. ayant le bac ou plus. (5) Sans Carrefour Formation, soit 478 personnes.

(6) Uniquement Forespace. Calculs ICHEC

(1) Avec doublons. (2) Estimation. (3) Enquête ICHEC (4) % de pers. ayant un diplôme inférieur au bac / % de pers. ayant le bac ou plus. (5) Sans Carrefour Formation, soit 478 personnes.

(6) Uniquement Forespace. Calculs ICHEC

In 2009 organiseerde Bruxelles Formation de opleiding van 14.052 afzonderlijke stagiairs, dus een stijging van 10,9% ten opzichte van 2008. Van hen waren 10.379 werkzoekend (9.442 in 2008 en 9.177 in 2007) en 3.673 hadden werk.

Er waren 6.007 werkzoekenden in de centra van Bruxelles Formation en 4.589 bij de partnerorganisaties (4.034 in een OISP, 617 in het onderwijs voor sociale promotie, 92 in een speciale organisatie voor mensen met een handicap en 335 in een centrum voor beroepsreferentie).

Ten opzichte van 2008 is dit aanbod gestegen met 9,9%. We zien dat twaalf maanden later 63,5% van de werkzoekenden die een kwalificerende opleiding hebben gevolgd aangeeft werk gevonden te hebben.

De werkzoekenden die hebben deelgenomen aan een opleiding van Bruxelles Formation in 2009 zijn hoofdzakelijk mannen (57,2%), van de Belgische nationaliteit (66,4%), tussen 25 en 34 jaar (41,1%) met hoogstens een niveau lager middelbaar onderwijs (29,9%).

Het operationeel programma van het ESF 'Regionaal concurrentievermogen en werkgelegenheid' 2007-2013 droeg in 2009 bij tot de financiering van de overheidsacties voor de opleiding van zo'n 13.000 deelnemers.

De talenkennis vormt een van de grootste problemen van de Brusselse werkzoekenden. Het talenonderwijs is dus relatief belangrijk en kende een grote stijging tussen 2008 en 2009 (67,4%). Meer in het bijzonder volgde de helft van de stagiairs een opleiding Nederlands tussen 2008 en 2009. Engels komt op de tweede plaats (36%). Ook Frans staat hoog in het klassement, met bijna 13% van de stagiairs.

Toegepaste taalopleidingen voor beroepen vertegenwoordigen 14,4% van de opleidingen die Bruxelles Formation in 2009 verstrekke.

Aan Nederlandstalige kant hebben 11.256 mensen een opleiding van de VDAB gevolgd in de periode 2008-2009. Die groep bestond uit 67% (of 7.521 personen) werkende mensen die samen ruim 35.745 uur opleiding volgden en 33% (of 3.735 mensen) werkzoekenden die 1.302 opleidingsuren volgden. Gemiddeld volgden de opgeleide mensen (werknemers en werkzoekers samen) 22 uur les¹⁰.

De opleidingen Nederlands als tweede taal worden georganiseerd door de Vlaamse Gemeenschap via het Huis van het Nederlands. Dat zorgt voor het onthaal en de inschrijving van mensen die een cursus willen volgen in een Centrum voor Volwassenenonderwijs (CVO) of basiseducatiecentrum.

Als we de balans opmaken, dan zien we dat het Brussels Gewest **een globale stijging van het aantal mensen in opleiding** kent. Deze stijging is sterk verschillend, afhankelijk van het statuut, de leeftijd, het opleidingsniveau bij aanvang, de oorsprong en het geslacht. Niettemin blijft het aantal mensen dat een opleiding ontving relatief klein (10,4% volgens de enquête naar de arbeidskrachten) ten opzichte van het aantal Brusselse werklozen.

10 Bron: Statistisch jaarboek van het Vlaams onderwijs 2008-2009. http://www.ond.vlaanderen.be/onderwijsstatistiek/2008-2009/0809_723-731_andere_opleidingsvormen.pdf — http://www.ond.vlaanderen.be/onderwijsstatistiek/2009-2010/statistisch%20jaarboek%202009-2010/Statistisch_Jaarboek_2009-2010_Pagina_779-787.pdf

SOCIALE ACTIE EN GEZINSBELEID

STAND VAN ZAKEN VAN DE SOCIALE SITUATIE IN HET BRUSSELS HOOFDSTEDELIJK GEWEST

Door zijn grootstedelijke statuut speelt het Brussels Hoofdstedelijk Gewest een rol als stedelijk centrum, die zoals de meeste grootsteden wordt gekenmerkt door een uitstraling die voortvloeit uit de economische en culturele dynamiek, door een concentratie van de bevolkingsgroei en de ontwikkeling van activiteiten.

Deze aantrekkingskracht kan echter perverse effecten hebben. In de meeste gevallen zijn de sociale problemen geconcentreerd in de grote steden en is de kloof in de sociaaleconomische ontwikkeling er het grootst.

Zo bevindt een deel van de Brusselse bevolking zich in een precare maatschappelijke situatie. De meeste armoede-indicatoren zijn al enkele jaren negatief en tonen aan dat de situatie verslechtert:

- Meer dan een op de vier Brusselaars moet rondkomen met een inkomen onder de armoedegrens (899 euro per maand voor een alleenstaande). In het Brussels Gewest is het percentage van de bevolking onder de armoederisicogrens het hoogste van alle gewesten.
- Het aantal achterstallige betalingen van hypotheken en consumptiekredieten is groot.
- De Brusselse tewerkstellingsgraad is lager dan die van België en Vlaanderen en ligt onder het Europese streefcijfer. Laagopgeleide mensen en niet-Europese Brusselaars hebben minder toegang tot werk.
- Het aantal mensen dat een uitkering of vervangingsinkomen ontvangt, stijgt in alle leeftijdsgroepen tussen 2008 en 2010.
- Het percentage van de bevolking met een OCMW-uitkering is drie keer hoger in het Brussels Gewest dan in de rest van het land. Dat percentage varieert volgens leeftijd: van de actieve bevolking (18-64 jaar) krijgt 4,6% een integratie-inkomen of het equivalent daarvan. Het percentage is bijzonder hoog bij jonge Brusselaars van 18 tot 24 jaar (8,7%). Deze oververtegenwoordiging van jongeren bij de recht-hebbenden bestaat in alle Brusselse gemeenten, in andere grote steden en in het hele land. In 2009 kregen 2.345 jonge Brusselse volwassenen, 2,5% van de 18-24-jarigen, steun van het OCMW om een voltijdse studie te volgen.
- In januari 2010 kregen 102.147 Brusselaars een werkloosheidsuitkering. De werkloosheid in het Brussels Gewest is twee keer hoger dan in heel België en het hoogste voor jonge volwassenen. Bijna een derde van de jonge Brusselaars (15-24 jaar) op de arbeidsmarkt zit zonder werk.
- Het aantal werkzoekenden stijgt in alle leeftijdscategorieën, maar de stijging is het grootste voor 50-plussers en mannen. De stijging van de Brusselaars onder de 40 jaar maakt een einde aan de afname die tussen 2006 en 2008 plaatsvond.
- De stijging van het aantal langdurig werklozen (meer dan 5 jaar) is eveneens zorgwekkend (+6,6% tussen 2008 en 2009): in 2009 ging het over 20.000 mensen.
- Meer dan een derde van de Brusselse kinderen groeit op in een gezin zonder inkomen uit werk. Dat is twee keer meer dan in het gehele land. 28% van de kinderen wordt geboren in een gezin zonder inkomen uit werk.
- Het aantal ouderen met een gewaarborgd inkomen voor ouderen (GIO) steeg tot 13.258 in januari 2010 (8,7% van de 65-plussers).

De uitkeringen die een antwoord moeten bieden op deze probleemsituaties zijn te laag en bieden niet voldoende financiële bescherming op een waardig leven. Bovendien nemen de hoge woonlasten een overdreven grote hap uit het inkomen van de armste gezinnen. De kloof tussen het inkomen van de armste en de rijkste bewoners neemt in het hele land toe en is vooral heel groot in het Brussels Gewest.

Deze situaties impliceren dat **armoedebestrijding¹¹ en sociale hulp een belangrijke plaats in het beleid innemen**. Diverse beleidsterreinen integreren die noodzaak om de armoede te bestrijden en het leven van de Brusselaars te verbeteren.

Daarnaast beoogt sociale actie ook andere doelgroepen, zoals ouderen, mensen met een handicap en gezinnen.

HET AANBOD OP HET GEBIED VAN SOCIALE ACTIE

De belangrijkste organisaties die maatschappelijke hulp verlenen in het Brussels Gewest zijn de OCMW's. Ze spelen een centrale rol in het sociale beleid op lokaal niveau en zijn de eerstelijnsorganisaties in de armoedebestrijding. Ze werken op gemeentelijk niveau.

De opdrachten van de OCMW's zijn omschreven in de organieke wet van 8 juli 1976. In artikel 1 staat: 'Elke persoon heeft recht op maatschappelijke dienstverlening. Deze heeft tot doel eenieder in de mogelijkheid te stellen een leven te leiden dat beantwoordt aan de menselijke waardigheid. Er worden openbare centra voor maatschappelijk welzijn opgericht, die onder de door deze wet bepaalde voorwaarden, tot opdracht hebben deze dienstverlening te verzekeren.'

De activiteiten van de OCMW's zijn niet beperkt tot het uitkeren van een leefloon of financiële steun. De centra geven mensen en gezinnen steun om hen te helpen hun maatschappelijke problemen te overwinnen en hen te begeleiden naar meer autonomie. De OCMW's beschikken dus over algemene en specifieke diensten. De maatschappelijke hulpverleners verrichten sociaal onderzoek ter voorbereiding van beslissingen van de centra, verstrekken documentatie en advies aan de gebruikers en geven indien nodig maatschappelijke of budgettaire begeleiding.

De dienstverlening van de OCMW's heeft betrekking op de opvang, informatie en doorverwijzing van mensen die een beroep doen op de centra, eerstelijnsdienstverlening verstrekt door veelzijdige maatschappelijk werkers (leeflonen, uitkeringen en financiële hulp, budgettaire/administratieve begeleiding, daklozenhulp...), tweedelijnsdienstverlening op specifieke probleemgebieden (schuldbemiddeling, energie, huisvesting, psychosociale begeleiding...), netwerking met andere organisaties uit de sociale sector en vooral een groot deel socioprofessionele inschakeling om ervoor te zorgen dat de OCMW-gebruikers de maatschappelijke steun kunnen opzeggen (steeds meer mensen die afhankelijk zijn van het OCMW zijn uit de werkloosheidssteun gezet).

11 Het 'Brussels actieplan armoedebestrijding 2010-2014' van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest definieert armoede als 'een netwerk van sociale uitsluitingen dat zich uitstrekt over meerdere gebieden van het individuele en collectieve bestaan. Het scheidt de armen van de algemeen aanvaarde leefpatronen van de samenleving. Deze kloof kunnen ze niet op eigen kracht overbruggen'.

De gemeenschappen, de GGC, de Cocof en de VGC subsidiëren en erkennen diverse sociale diensten van verenigingen die de eerste- en tweedelijnsdiensten aanvullen:

- > De GGC erkent en subsidieert de centra voor bijstand aan personen (CAP). Deze centra bieden aan iedereen die dat wenst een eerste opvang, een analyse van zijn situatie, een oriëntatie, een begeleiding en een omkadering om de sociale banden te ontwikkelen en een betere toegang te bieden tot collectieve voorzieningen en basisrechten, door een beroep te doen op de eigen vaardigheden, door middel van collectieve, gemeenschappelijke of individuele acties. Ze bieden eveneens alleen of in samenwerking met andere organisaties sociale hulp en psychologische begeleiding aan gedetineerden, ex-gedetineerden of mensen in voorwaardelijke vrijheid, evenals hun gezinsleden, die dat wensen. Er zijn twee categorieën: de centra voor sociale opvang (16) en diensten voor justitieel welzijnswerk (5). De centra bevinden zich in kansarme gebieden en bieden zowel algemene als specifieke sociale hulp aan. Ze werken ook samen met andere organisaties, met name de OCMW's.
- > De Cocof erkent en subsidieert de centra voor globale sociale actie (CASG). Die bieden algemene maatschappelijke hulp die erop gericht is om de sociale, economische en culturele basisrechten van mensen te herstellen. De CASG's liggen hoofdzakelijk in de wijken die het meest getroffen worden door sociaal-economische problemen.

Meer in het bijzonder is het algemene beleid van de Cocof op het vlak van maatschappelijke dienstverlening gericht op:

- behoud en bevordering van de autonomie van mensen en een actief en participatief sociaal leven;
- behoud of herstel van de band tussen ouders en kinderen;
- verbetering van de economische situatie van de bevolking en toezicht op deugdelijke levensomstandigheden;
- garantie van een affectieve en seksuele opvoeding en ter beschikking stellen van de nodige voorzieningen voor de ontplooiing van het affectieve en seksuele leven;
- bestrijding van alle vormen van geweld en aanbieden van de nodige diensten voor de slachtoffer- en daderbemiddeling om recidive te vermijden.

Het 'ambulante' decreet van 5 maart 2009 groepeerde het aanbod op het gebied van sociale actie en gezondheid. Op sociaal gebied reglementeert het decreet de centra voor globale sociale actie, de centra voor gezinsplanning, de diensten voor justitieel welzijnswerk, de ontmoetingsruimtes, de schuldbemiddelingsdiensten en de thuiszorgdiensten.

Het decreet van 22 maart 2007 betreffende het te voeren beleid inzake de huisvesting en het onthaal van bejaarden vergroot het huisvestingsaanbod voor ouderen, door naast rusthuizen, eveneens serviceflats en gemeenschapswoningen te erkennen. Daarnaast maakt het decreet het eveneens mogelijk om diensten in de dagopvang en de telebewaking te erkennen, waardoor ouderen thuis kunnen blijven wonen in de beste omstandigheden. Tot slot creëert het decreet in Brussel een dienst voor de hulpverlening aan mishandelde bejaarden.

- > In 2003 keurde de Vlaamse regering het 'Armoededecreet' goed. In het kader van dat decreet werd het 'Vlaams netwerk van verenigingen waar armen het woord nemen' opgericht. De belangrijkste doelstelling van deze verenigingen is de overheid bewustmaken van armoede door middel van de ervaringen van de mensen in armoede zelf en zo het beleid sturen. De VGC draagt bij aan de financiering van deze verenigingen via het Vlaams Stedenfonds.

> De Vlaamse Gemeenschap en de VGC erkennen en subsidiëren 2 Centra voor Algemeen Welzijnswerk (CAW): CAW Archipel en CAW Mozaïek. Deze centra bieden sociale hulpverlening en een onthaalinfrastuctuur aan verschillende doelgroepen, zoals vluchtelingen, (ex-)gedetineerden en jongeren in moeilijkheden.

De VGC steunt eveneens de Werking Maatschappelijk Kwetsbare Jeugd (WMKJ). Deze structuren dragen bij tot de emancipatie van kinderen en jongeren. Dat doen ze door hen sociaal weerbaar te maken en hen vaardigheden, houdingen en kennis aan te reiken die helpen bij de ontwikkeling van hun persoonlijkheid en die hun positie in de samenleving versterken.

GEZONDHEID EN HULP AAN PERSONEN

Om inzicht te krijgen in de gezondheid moeten we rekening houden met alle factoren, niet alleen de biologische of fysiologische, maar ook de sociaaleconomische, culturele en omgevingsafhankelijke factoren. We benadrukken dat gezondheid geen vaststaande situatie is, maar een toestand die onophoudelijk evolueert, afhankelijk van erfelijke factoren, gedrag, omgeving, biologische en technologische elementen.

Volgens de WGO is gezondheid 'een toestand van volledig lichamelijk, geestelijk en maatschappelijk welzijn', en niet slechts de afwezigheid van ziekte of lichamelijke gebreken, maar ook een verbetering van de levensomstandigheden, die rekening houdt met de huidige en de toekomstige generaties en die de economische eisen verenigt met de vereisten van maatschappelijke vooruitgang en milieubehoud. In het concept van de 'Villes-Santé' zijn al deze elementen opgenomen in de definitie van de vereiste omstandigheden om de gezondheid van de stedelijke bevolking te verbeteren: een zorgzame stedelijke omgeving die gunstig is voor het welzijn en de aanmoediging van gezonde levenspraktijken. De gebruikte gezondheidscriteria betreffen enerzijds de meest opmerkelijke sterfte- en ziektecijfers en anderzijds het gezondheidsgevoel in relatie tot de uitdagingen van de Villes-Santé.

Hulp aan personen is vooral gericht op de strijd tegen situaties van kansarmoede en uitsluiting, die worden gekenmerkt door meervoudige en complexe problemen, door een geheel van middelen in te zetten om mensen uit specifieke bevolkingsgroepen te helpen om beter te leven, om hun autonomie te verwerven of te behouden, en om zich aan te passen aan hun sociale omgeving. Hulp aan personen is gericht op gezinnen, mensen met een handicap, ouderen, jongeren, migranten, rechtzoekenden...

STAND VAN ZAKEN VAN DE GEZONDHEID EN DE HULP AAN PERSONEN

Volgens de boordtabel 2010 van het Observatorium voor Gezondheid en Welzijn vindt drie vierde van de Brusselaars zichzelf in goede gezondheid. Dit percentage is stabiel sinds 1997.

De gezondheidstoestand volgt evenwel een maatschappelijke gradiënt, die zich vertaalt in sociale ongelijkheden op gezondheidsvlak, zoals een hoger aantal mentale en lichamelijke aandoeningen bij de meest kansarme sociale groepen.

Diverse indicatoren wijzen op de gezondheidsongelijkheid tussen rijke en arme Brusselaars, tussen mensen met een hoge opleiding en laagopgeleide mensen. De verschillen zijn van effect op alle gezondheidsaspecten, zoals het gezondheidsgevoel, het voorkomen van geestelijke gezondheidsproblemen, obesitas en diabetes. De ongelijkheid in de sterftcijfers is al vanaf de geboorte zichtbaar. De levensverwachting van de bewoners van rijke gemeenten is meer dan 3 jaar hoger dan die van de bewoners van de arme gemeenten.

Meer dan een kwart van de Brusselse huishoudens en bijna 40% van de huishoudens met een laag inkomen verklaren dat ze medische zorgen moest uitstellen of weigeren als gevolg van financiële problemen. Gelukkig is het recht op een OMNIO-statuuut (een stelsel dat het recht op het voorkeurtarief voor geneeskundige verzorging voor gezinnen met een laag inkomen regelt) beter bekend en wordt het steeds vaker toegepast.

De gezondheidstoestand moet in relatie worden gebracht met verscheidene individuele en collectieve elementen. De gezondheidstoestand van een persoon is niet alleen afhankelijk van zijn eigen gedrag (lichaamsbeweging, voeding, gebruik van alcohol, tabak of drugs...), maar ook van zijn omgeving en zijn levensomstandigheden (plaats van de woning, het werk, de vrijetijdsbesteding...), van zijn sociaalecono-

mische middelen (die toegang tot gezondheidszorg mogelijk maken en van invloed zijn op de kwaliteit van de zorg), zijn opleidingsniveau (van invloed op de toegang tot informatie, met name op het gebied van preventie) en eventueel zijn culturele gedrag.

De gezondheidstoestand wordt bepaald door factoren die inherent zijn aan elke persoon en die men niet kan veranderen, zoals genetisch kapitaal, geslacht en leeftijd. Naast die factoren kan de gezondheid worden aangetast door diverse factoren: lichamelijke (bv. ongeval, geweld, koude, warmte), scheikundige (bv. vervuiling, schadelijke stoffen zoals alcohol en tabak), biologische (bv. bacteriën, virussen) of geestelijke (bv. stress). De kwetsbaarheid voor deze 'agressoren' is afhankelijk van beschermingsfactoren. Naast innerlijke beschermingsfactoren zoals het immuunsysteem, zijn er talloze andere factoren die bescherming bieden, zoals degelijke huisvesting, evenwichtige voeding, regelmatige beweging, doelgerichte sociale steun of voldoende eigenwaarde. Wanneer de gezondheid is aangetast, dan biedt informele en formele zorg in het beste geval de mogelijkheid om de voorafgaande gezondheidstoestand terug te vinden of de levenskwaliteit te verbeteren.

Deze aantastende, beschermende en herstellende factoren worden grotendeels beïnvloed door de onmiddellijke omgeving (familie, sociaal netwerk, levens- en werkomstandigheden) en meer in het algemeen door de sociaaleconomische, culturele en omgevingsvoorwaarden.

De sociale status is een van de krachtigste factoren die van invloed zijn op de gezondheid, omdat die bepalend is voor het aantal en de ernst van de 'aanvallende' factoren, de bescherming tegen die aanvallen en de toegang tot een doeltreffende informele en formele zorg. Hoe meer men daalt op de sociale ladder, hoe meer mensen worden geconfronteerd met schadelijke factoren (door hun woon- en werkomstandigheden, enz.), hoe kwetsbaarder ze zijn en hoe minder toegang ze hebben tot een goede zorgverlening. Dit zijn complexe mechanismes die verklaren waarom de gezondheidsgradiënt in alle maatschappijen wordt bepaald door de sociale status.

De sociale ongelijkheden op het gebied van gezondheid slaan geen kloof tussen arme mensen en de rest van de maatschappij, maar trekken een spoor over de hele sociale ladder.

Belangrijkste vaststellingen over de gezondheidstoestand¹²

> Het sterftecijfer daalt, de levensverwachting blijft stijgen.

Deze daling van het sterftecijfer is vooral opmerkelijk bij het vroegtijdige overlijden (voor 65 jaar) bij mannen. Deze evolutie heeft te maken met een daling van het aantal sterfgevallen als gevolg van de belangrijkste oorzaken voor vroegtijdig overlijden bij mannen. Die zijn, in afnemende volgorde: longkanker, ischemische hartziekten, zelfmoord, ongevallen en aandoeningen gelieerd aan alcohol. In het algemeen daalt het sterftecijfer voor de meeste vormen van kanker bij mannen.

Ook bij vrouwen onder de 65 jaar daalt het sterftecijfer, maar minder sterk. We zien een afname van de belangrijkste oorzaken voor vroegtijdig overlijden: borstkanker, zelfmoord, cerebrovasculaire en ischemische hartziekten, met uitzondering van de sterfte door longkanker, die toeneemt en de tweede oorzaak van vroegtijdig overlijden wordt.

¹² Zie de Boordtabel van de gezondheid in het Brussels Gewest 2010, Observatorium voor Gezondheid en Welzijn. Bron van de gegevens: Statistische formulieren gezondheid en sterfte, Nationale gezondheidsenquête door middel van interviews (WIV), RIZIV, FOD Volksgezondheid.

Deze evoluties zijn het resultaat van een veranderde levensstijl, zoals de grote daling in het roken bij mannen en de stijging bij vrouwen tijdens de laatste decennia, de grotere doeltreffendheid van behandelingen en preventie.

De levensverwachting stijgt overal in het Brussels Gewest, maar sneller bij bewoners van de rijkere gemeenten. We zien zelfs een toename van het verschil in de levensverwachting tussen mannelijke bewoners in een arme gemeente en in een andere gemeente.

De sociale ongelijkheid bij sterfte geldt bij bijna alle doodsoorzaken, met uitzondering van zelfmoord en borstkanker.

> De toename van de levensverwachting gaat niet gepaard met een algemene verbetering van het welzijn.

Het percentage Brusselaars dat zichzelf in goede gezondheid vindt, blijft stabiel (75%), evenals het percentage Brusselaars dat lijdt aan een chronische ziekte of een handicap heeft (een op vier Brusselaars, een op twee boven de 75 jaar). Het invaliditeitspercentage (6,4%) blijft eveneens stabiel de laatste jaren. Zoals in alle geïndustrialiseerde landen zien we een concentratie van de gezondheidsproblemen op hogere leeftijd. We zien een sociale gradiënt voor de meeste chronische aandoeningen met een bijzonder grote sociale ongelijkheid bij aandoeningen van de luchtwegen bij mannen, obesitas en diabetes bij vrouwen. Naar schatting zou de diabetes bij vrouwen in het Brussels Gewest met 43% kunnen verminderen indien men deze ongelijkheid zou kunnen opheffen en de diabetes bij de laagst opgeleide vrouwen op hetzelfde niveau brengen als bij vrouwen met een diploma hoger onderwijs.

> Geestelijke gezondheid neemt een belangrijke plaats in.

Zelfmoord is de belangrijkste oorzaak van de verloren potentiële levensjaren bij mannen en de tweede oorzaak bij vrouwen in het Brussels Gewest. 19% van de Brusselaars boven de 15 jaar heeft ernstige psychologische problemen (13,5% in het hele land).

Geestelijke gezondheidsproblemen zijn de grootste oorzaak van invaliditeit, zowel bij mannen als bij vrouwen. De invaliditeit als gevolg van geestelijke stoornissen is met 25% gestegen tussen 2000 en 2007.

Het opnamepercentage voor psychotische stoornissen is veel hoger in het Brussels Gewest dan elders.

Zoals het geval bij de andere gezondheidsproblemen, nemen de geestelijke stoornissen toe wanneer we de sociale ladder afdalen. Mensen die in armoede leven, staan bloot aan een hoog niveau van stress, dat kan leiden tot geestelijke gezondheidsproblemen, die vervolgens eveneens de situatie van kansarmoede kunnen versterken. Zonder degelijke steun van de familie komen mensen met ernstige mentale gezondheidsproblemen te vaak op straat terecht.

Impact van de demografische evolutie

De demografische evolutie in het Gewest – gekenmerkt door een grote stijging van het aantal jonge volwassenen, vooral door de internationale migratie, en daardoor een stijging van het geboortecijfer – heeft eveneens gevolgen op het vlak van de gezondheid.

> Een jonge bevolking

Jonge volwassenen zijn over het algemeen in een goede gezondheid. Daarbij moeten we echter opmerken dat het percentage adolescenten en jonge volwassenen die zichzelf niet in goede gezondheid voelen hoger is in het Brussels Gewest dan in de rest van het land en in de andere grote Belgische steden. Dat is gekoppeld aan het feit dat vooral jongeren te maken krijgen met situaties van kansarmoede in het Brussels Gewest.

> De gezondheid van moeders en kinderen rond de geboorte vraagt specifieke aandacht.

Bijna 28% van de kinderen wordt geboren in een huishouden zonder inkomen uit werk. Deze kinderen hebben meer dan 2 keer meer risico om te overlijden voor de leeftijd van 1 jaar dan kinderen in een huishouden met twee inkomens. De laatste jaren zien we een toenemend verschil in het sterftecijfer in deze levensperiode, vooral een stijging van het aantal doodgeborenen in de armste gezinnen.

De grote culturele diversiteit van de jonge moeders heeft positieve effecten: het Brussels Gewest kent het grootste percentage moeders die borstvoeding geven van het land. Bepaalde groepen migranten lopen echter een groter risico op vroeggeboortes (moeders uit Subsaharaans Afrika) of perinatale sterfte (moeders uit Marokko, Turkije en Subsaharaans Afrika). Moeders die hier illegaal verblijven, lopen een veel hoger risico op ernstige complicaties tijdens de zwangerschap.

> Multiculturaliteit en gezondheid

Levensgewoontes zoals eetgewoontes, tabak- of alcoholconsumptie en lichaamsbeweging hebben een grote impact op de gezondheid. Die gewoontes kunnen variëren per cultuur. De grote multiculturaliteit in Brussel impliceert dus veel verschillende levensstijlen met meer of minder grote gevolgen voor de gezondheid. Mensen uit het Middellandse Zeegebied eten bijvoorbeeld meer fruit en groente en gebruiken vooral olijfolie; alcoholgebruik komt veel minder voor bij islamitische bevolkingsgroepen; en het tabakgebruik is bijzonder laag bij vrouwen uit de Maghreb. Brusselaars van Marokkaanse nationaliteit hebben bijvoorbeeld een veel lager sterftecijfer dan de Belgische bevolking.

Ondanks dat lage sterftecijfer is de gezondheid van Marokkaanse en Turkse vrouwen onderhevig aan een hoger aantal gevallen van obesitas en diabetes, bevorderd door het gebrek aan lichaamsbeweging in de vrije tijd en bepaalde voedingsgewoonten. Brusselaars uit Subsaharaans Afrika komen naar voren als een groep die bijzonder kwetsbaar is op het vlak van gezondheid. Deze gemeenschap heeft een hoog sterftecijfer als gevolg van besmettingen die zijn opgelopen in het thuisland (aids, hepatitis), maar ook door beroertes, diabetes en ongevallen.

> Het profiel van oudere mensen zal de komende jaren veranderen.

Het Brussels Gewest zal niet worden geconfronteerd met belangrijke veroudering van de bevolking, maar moet wel aandacht hebben voor de toenemende behoeften van een bevolkingsgroep die ouder wordt met een minder goede gezondheid dan de huidige bevolking van boven de 75 jaar.

De verlenging van de levensverwachting in alle lagen van de bevolking gaat samen met zeer grote ongelijkheden op het vlak van de levensverwachting in goede gezondheid.

Gezondheid in een stedelijke omgeving

Het leven in de stad biedt een aantal voordelen op gezondheidsgebied: er zijn meer gezondheidsdiensten op een kleinere afstand en verplaatsingen met het openbaar vervoer of te voet zijn gemakkelijker, waardoor het risico op zware verkeersongevallen wordt verminderd. Maar de huisvestingsproblemen hebben in meerdere opzichten een impact op de gezondheid van de Brusselaars.

In een gematigd klimaat waar veel tijd binnen worden doorgebracht, kunnen vocht- en luchtvervuilingsproblemen binnenshuis aandoeningen veroorzaken, zoals allergieën of ademhalingsproblemen.

De spanningen op de woningmarkt hebben tot gevolg dat veel gezinnen, vooral in buurten met veel jonge kinderen, verplicht zijn om in te kleine huizen te wonen. Het dicht op elkaar wonen heeft negatieve gevolgen, zoals een stijging van het besmettingsrisico, passief roken en geluidsoverlast die de bewoners veel stress bezorgt.

De woonlasten nemen een overdreven grote hap uit het budget van veel Brusselse gezinnen. Dat verklaart gedeeltelijk de moeilijke toegang tot gezondheidszorg. Ook al is de zorgconsumptie bij een vergelijkbaar inkomen lager in Brussel, toch moeten de Brusselaars vaker om financiële redenen afzien van een behandeling.

De inrichting van de wijk kan eveneens van invloed zijn op de gezondheid van de bewoners: de toegankelijkheid en de aanleg van parken en pleinen kan aanzetten tot lichamelijke beweging, druk autoverkeer is een bron van geluidshinder, luchtvervuiling en onveiligheid hebben effect op voetgangers en fietsers. De manier waarop de openbare ruimte is ingericht, kan meer of minder gunstig zijn voor het leggen van sociale contacten, die essentieel zijn voor de gezondheid.

De opeenstapeling van ongunstige omgevingsfactoren in sommige delen van het Gewest accentueert de sociale ongelijkheden in de gezondheid tussen Brusselaars.

Toegang tot gezondheidszorg

Over het algemeen doen de Brusselaars minder vaak een beroep op gezondheidszorg dan bewoners van de andere gewesten. De financiële obstakels zijn groot: in 2008 verklaarde 26% van de Brusselse huishoudens dat ze medische zorg moesten uitstellen of ervan afzien om financiële redenen (14% in het hele land). Die obstakels zijn vooral groot voor gezinnen met kinderen, met name eenoudergezinnen en lage inkomens.

Mensen met een laag inkomen doen vooral een beroep op de huisarts en zien vaker af van gespecialiseerde zorg. Er wordt vaker een beroep gedaan op de spoeddiensten van ziekenhuizen. Dat kan worden verklaard door de geografische toegankelijkheid en door een zekere onbekendheid met het zorgtraject bij mensen uit landen waar de vrije geneeskunde voorbehouden is aan de elite.

Nog te weinig Brusselaars, vooral jonge volwassenen, hebben een vaste huisarts: in de leeftijdsgroep van 20 tot 39 jaar heeft slechts 72,5% van de Brusselaars een vaste huisarts, in vergelijking met 90% in de rest van het land.

We zien zeer grote sociale ongelijkheden bij de opsporing van ziekten, zoals de opsporing van baarmoederhalskanker of borstkanker, ondanks het bestaan van gratis screeningprogramma's.

Geweld en slachtofferhulp

In 2009 werden in Brussel 1.700 klachten ingediend voor geweld en aanslagen op de eerbaarheid (oftewel 23% van de klachten van dit type in heel België), 1.149 voor gevallen van ontucht en seksuele uitbuiting (bijna 28%) en 4.129 voor geweld in de huishoudelijke sfeer.

Een enquête uit 2009 door de Association des Maisons d'Accueil bij 44 aangesloten diensten telde 994 vrouwen die slachtoffer waren van geweld (of 49% van de opgevangen vrouwen), naast 962 kinderen (of 44% van de opgevangen kinderen).

In de gezondheidsenquête wordt geweld, zowel verbaal en psychologisch als lichamelijk (agressie, diefstal) vaker gerapporteerd – soms wel twee keer meer – door stedelingen dan door bewoners van halfstedelijke gebieden of plattelandsgemeenten. Opvallend is dat in Luik en Charleroi minder slachtoffers van diefstal, inbraak of bedreiging voorkomen (2%) dan in Brussel (7%). Als gevolg van het stedelijke karakter van het Brussels Gewest zijn er meer slachtoffers van geweld in de bevolking van 15 jaar en ouder dan in de andere gewesten (19% in Brussel, tegenover 13% in Wallonië en 9% in Vlaanderen). Dat geldt eveneens voor elk type geweld afzonderlijk.

Mensen met een handicap

De identificatie van de gehandicapte bevolking in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest is complex. De cijfers variëren al naargelang van de gehanteerde criteria voor het opstellen van de inventaris. Men kan stellen dat de gehandicapte bewoners die zijn erkend door de officiële instanties (Directie-generaal Personen met een handicap, dienst Phare...) ongeveer 4% van de bevolking vormen. Maar met een meer extensieve benadering van handicaps komt men op een cijfer in de buurt van 15% van de bevolking.

Diverse studies tonen aan dat de mensen die zijn erkend door officiële instanties meer uitgesproken behoeften hebben, maar dat blijft een kwestie van gradatie. De behoeften voor de een zijn meestal hetzelfde voor de ander, maar in een mindere mate.

Deze behoeften zijn van toepassing op verschillende aspecten:

> Moeilijkheden door een gebrek aan informatie en oriëntatie van gehandicapte personen en hun omgeving komen systematisch terug in alle studies naar de identificatie van de behoeften van deze mensen. Het sociale beleid voor mensen met een handicap lijkt complex en ondoorzichtig, moeilijk te begrijpen en in te zetten. Daardoor bestaan veel situaties waarin gehandicapte mensen geen enkele institutionele steun krijgen, noch de vergoedingen waar ze recht op hebben.

Om die reden heeft de Franstalige Brusselse dienst voor mensen met een handicap een actieplan opgezet voor een betere informatie en communicatie (contactblad, nieuw PHARE-logo, nieuwe website).

- > Problemen met de toegankelijkheid komen constant terug: in de stedenbouw (inrichting van de openbare weg, de openbare ruimte), architectuur (inrichting van gebouwen, van sociale woningen), techniek (borden, pictogrammen) en informatie. Te veel plaatsen, diensten en activiteiten zijn ontoegankelijk door het gebrek aan een goede inrichting, opleiding voor vakmensen of een aangepaste organisatie. De GSV tracht een antwoord te bieden op deze problematiek.
- > Mensen met een handicap botsen systematisch op mobiliteitsproblemen, die van invloed zijn op andere aspecten van hun leven (toegang tot vrijetijdsbesteding en activiteiten, tot gezondheidszorg, behoud van werk). Daarvoor is een aantal redenen:
- er zijn te weinig mogelijkheden voor aangepaste vervoermiddelen;
 - de kosten zijn te hoog om ervan gebruik te maken;
 - het openbaar vervoer is niet aangepast.
 -
- We vermelden dat de MIVB een speciale dienst heeft opgericht om iets te doen aan dit tekort, maar die krijgt vaak kritiek vanwege zijn gebrek aan flexibiliteit.
- > De keuze van een toereikende woning die is aangepast aan de specifieke behoeften van gehandicapte mensen blijft problematisch. Dat probleem bestaat in verschillende situaties: wanneer mensen thuis willen blijven wonen, een sociale woning zoeken die is aangepast aan hun noden of een plaats willen vinden in een opvangfaciliteit voor ouderen of in een gespecialiseerde woning. Het aanbod is niet voldoende gediversifieerd, noch voldoende gestoffeerd in de verschillende mogelijkheden die er zijn.
- > De toegang tot tewerkstelling voor mensen met een handicap blijft problematisch. Werk hebben is een terugkerende vraag van mensen met een handicap, die in een groot aantal gevallen niet wordt beantwoord. Ook het volgen van een gespecialiseerde opleiding of een opleiding die openstaat voor iedereen blijft een terugkerend probleem.
- > Mensen met een handicap en hun omgeving worden geconfronteerd met een vorm van sociaal isolement, die vooral tot uiting komt in hun weinige vrijetijdsactiviteiten en sociale activiteiten, met name buitenshuis. Die situatie wordt gedeeltelijk verklaard door een gebrek aan aangepaste infrastructuur en het bestaan van veel obstakels (fysieke toegankelijkheid, opleiding van eventuele begeleiders en helpers, stigmatisering en negatieve voorstellingen).

Ook de scholingsgraad van gehandicapte mensen is onvoldoende, niet alleen in een klassiek schoolparcours in het gewone onderwijs (kleuter, lager en middelbaar) en hogere opleidingen, maar ook als gevolg van uitsluitingen uit de verschillende onderwijsvormen (buitengewoon of gewoon).

Daarnaast worden in termen van preventie pilootprojecten voor gehandicapte mensen en opvangcentra gesteund.

HET AANBOD IN DE GEZONDHEIDSZORG EN HULP AAN PERSONEN

Gezondheidszorg en hulp aan personen vallen vooral onder de federale overheid, die wetgevende macht heeft in de sociale zekerheid, zoals de voorwaarden en financiering van de ziektezorgverzekering en de kinderbijslag.

De Franse en Vlaamse Gemeenschap en de gemeenschapscommissies (Cocof, VGC en GGC) zijn bevoegd op het gebied van het gezondheidsbeleid: informatie en bevordering, het zorgverstrekkingsbeleid in en buiten de zorginstellingen (curatief gezondheidsbeleid), sanitaire opvoeding en activiteiten en diensten van de preventieve geneeskunde (preventief gezondheidsbeleid).

Aan Franstalige kant werd de uitoefening van het zorgverstrekkingsbeleid in en buiten de instellingen in 1994 overgedragen aan het Waalse Gewest en de Cocof (met uitzondering van de universitaire ziekenhuizen). Dat vormt de 'constitutionele' basis voor de decretale bevoegdheid van de Cocof op dit gebied. Hetzelfde geldt voor de overdracht van de uitoefening van de bevoegdheden op het gebied van hulp aan personen.

Het algemene beleid van de Cocof op gezondheidsgebied streeft naar een optimale zorgverlening aan de gehele bevolking in termen van preventie, hulp en verzorging. In dat kader is de Cocof actief op de volgende gebieden:

- een antwoord bieden op het opkomen van nieuwe maatschappelijke en sanitaire problemen;
- de hulpmiddelen optimaliseren om nieuwe kinderopvangplaatsen te creëren en de bestaande infrastructuur te consolideren;
- erkenningen en subsidies verstrekken aan zorginstellingen die hoofdzakelijk extramurale zorgen verstrekken;
- ondersteuning bieden aan initiatieven die inspelen op nieuwe behoeften of alternatieve antwoorden bieden voor traditionele formules, die sociale uitsluiting bestrijden en zorg verlenen aan de meest kansarme bewoners.

Aan Nederlandstalige kant speelt de VGC, ook al heeft ze geen normatieve bevoegdheid, toch een beherende rol op lokaal niveau, waarbij ze een innovatief beleid voert en zich opstelt als de gesprekspartner voor de spelers op het terrein. Ze voert acties die zijn gericht op de informatie over en preventie van gezondheidszorg naar de bevolking. Deze acties zijn gebaseerd op:

- een specifieke aandacht voor de doelgroepen: kinderen, vrouwen, gehandicapte personen, holebi's, geïsoleerde mensen;
- een streven naar samenwerking op alle niveaus.

De VGC wordt bijgestaan door de Brusselse Welzijns- en gezondheidsraad (BWR), die het Nederlands-talige gezondheids- en welzijnsnetwerk ondersteunt op het grondgebied van het Brussels Gewest door met name samenwerking met het bicommunautaire netwerk. De vzw speelt een informatieve rol tussen de diverse spelers en naar de burgers, een rol van begeleiding en informatie van het Vlaams beleid en een innovatieve rol door de ondersteuning en het zoeken naar samenwerking voor pilootprojecten.

In de Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie is een van de belangrijkste functies van het Verenigde College het bijeenbrengen van de beleidsverantwoordelijken in gemeenschapsmateries.

Er moet worden gestreefd naar een zo groot mogelijke synergie om de dienstverlening van de hulp aan personen te verbeteren voor alle mensen op het Brussels grondgebied. De samenwerking tussen de spelers op het terrein moet worden gestimuleerd, zodat bijvoorbeeld interessante gegevens kunnen worden uitgewisseld.

Om sociaal welzijn en goede gezondheid te garanderen voor alle Brusselaars streeft het Verenigd College naar de ontwikkeling van aangepaste en doelmatige diensten, maatschappelijke infrastructuur en gezondheidsinstellingen.

Om een oplossing te vinden voor de diverse sociale problemen waarmee veel Brusselaars worden geconfronteerd (moeilijkheden om een baan te vinden, om een kwalificerende opleiding te volgen, om in een behoorlijke en betaalbare woning te leven...) wil de Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie strijden tegen armoede, uitsluiting en ongelijkheid op het vlak van gezondheid.

Ook thuis wonen en hulp aan gezinnen, evenals een meer doeltreffende hulp aan gehandicapte en oudere mensen zijn een prioriteit van de Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie.

In dat kader is het van fundamenteel belang dat alle diensten of opvangplaatsen aangepast zijn aan de behoeften van de Brusselaars. Daarom ziet het Verenigd College er vooral op toe dat de investeringen in de infrastructuur worden voortgezet.

In termen van het aanbod op het Brussels grondgebied valt de gezondheidszorg en hulp aan personen uiteen in verscheidene sectoren:

- > de ambulante sector: dit zijn erkende structuren in de vorm van een centrum, tehuis of dienst, die actief zijn op het gebied van maatschappelijke dienstverlening, gezin en gezondheid, die met een interdisciplinaire aanpak en in samenwerking met andere maatschappelijke (zorg)instanties, diensten verstrekken bij mensen thuis, waardoor hun levenskwaliteit wordt verbeterd. Ambulante dienstverlening kan actief zijn in geestelijke gezondheidszorg, verslaving, algemene maatschappelijke hulp, gezinsplanning, medische hulp, schuldbemiddeling, hulp aan rechtzoekenden, ontmoetingsruimten, een dienst voor verpleegkundige zorgen, coördinatie van zorg- en dienstverlening aan huis, een geïntegreerd centrum voor thuiszorg, palliatieve en permanente zorgverlening, hulp aan huis, telefonische hulpdienst.
- > de residentiële sector die bestaat uit opvangtehuizen, bejaardentehuizen en gemeenschapshuizen;
- > de ziekenhuizen verlenen een functionele publieke dienst: dat zijn er redelijk veel (27 in totaal: 18 algemene ziekenhuizen, waarvan 3 universitaire en 9 psychiatrische). Daarvan hebben 5 overheidsziekenhuizen een bovengewestelijke rol (1/3 van de verblijven is van niet-Brusselaars). Hun activiteiten (moeten) worden geheroriënteerd om rekening te houden met de demografische vooruitzichten (veroudering van de bevolking en demografische boom) en met het opmerkelijke begrip van het 'zorgcontinuüm', met name als gevolg van het stijgende aantal dagopnames;
- > Office de la naissance et de l'enfance (ONE) en Kind & Gezin (K&G) (meerdere afdelingen verspreid over de 19 Brusselse gemeenten) spelen eveneens een belangrijke rol in de toegang tot zorg voor zwangere vrouwen en kinderen tot de leeftijd van zes jaar. We zien voor deze sector een ongelijke verdeling tussen de gemeenten van het aantal consultatiebureaus en het aantal geboorte kinderen.
- > diensten voor ouderenzorg: er bestaat een uitgebreide waaier van thuisdiensten, hoewel die in zekere zin ontoereikend zijn en niet altijd toegankelijk (om financiële, administratieve of taalkundige redenen).

Voor ouderen hebben de Cocof en de GGC een speciaal beleid ingevoerd dat ernaar streeft, in het kader van hun wetgeving inzake de opvang en huisvesting van oudere mensen, het aanbod van hulp- en thuisdiensten beter te coördineren. Sinds 1997 werken ze samen en in overleg met de federale staat en de GGC. Dat heeft vandaag geleid tot de subsidiëring van alternatieven voor de opvang in bejaardentehuizen. Het aantal plaatsen in tehuizen (residentieel en semiresidentieel) daalt (-76 instellingen en -927 bedden tussen 1997 en 2008). Hetzelfde geldt voor het aantal rusthuizen die betaalbare prijzen aanbieden. Die daling wordt gedeeltelijk gecompenseerd door serviceflats, maar die zijn geconcentreerd in de rijkere buurten waar het absolute aantal oudere mensen lager is dan in de dichtbevolkte wijken in de kansarme zone van Brussel.

Sinds 1997 wordt het beleid gedefinieerd in de interministeriële conferentie volksgezondheid, in het kader van de beheersing van de RIZIV-budgetten. Dat beleid streeft naar de bevordering van thuiswonen voor oudere mensen. In het kader van de ontwikkeling van 'zorgalternatieven en zorgondersteuning' is onder impuls van de GGC een netwerk opgericht.

De Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie besteedt veel aandacht aan ouderen. Enerzijds beheert de GGC het merendeel van de rusthuizen in het Brussels Gewest (120 rusthuizen, 20 serviceflats, met samen ongeveer 10.000 bewoners). Anderzijds bevordert de GGC de mogelijkheid tot thuiswonen door de ontwikkeling van thuishulpdiensten (circa 20), centra voor kortverblijf in een woonzorgcentrum en dagzorgcentra (8).

- > huisartsen: kansarme bevolkingsgroepen hebben steeds minder toegang tot huisartsen en doen eerder een beroep op de spoeddiensten van ziekenhuizen.
- > de diensten voor gehandicaptenhulp: er bestaan in Brussel meerdere diensten die hulp bieden aan mensen met een handicap verdeeld over de 2 gemeenschappen. Daarnaast bestaat een gediversifieerd aanbod van thuiszorg, hoewel die in zekere mate onvoldoende blijft of niet altijd even toegankelijk is (om financiële, administratieve of taalkundige redenen).

Op het niveau van de Cocof gaat het om het bieden van toegang voor gehandicapten tot diverse diensten waarmee ze kunnen deelnemen aan de arbeidsmarkt, aangepaste gezondheidszorg ontvangen, zo veel mogelijk autonomie behouden en aangepaste huisvesting hebben:

- bedrijven voor aangepast werk, bestaande uit 13 erkende en gesubsidieerde instellingen waarin gehandicapte mensen werken. Het maximale aantal werknemers is vastgelegd op 1.450.
- begeleidingsdiensten met als algemene opdracht het geven van vroegtijdige hulp aan jonge kinderen (en een verlengde hulp bij kinderen in schoolgaande leeftijd of volwassenen). De hulp is psychologisch, educatief en technisch indien nodig. Er zijn 21 erkende en gesubsidieerde instellingen voor een totale opvangcapaciteit van 1.107 gehandicapten;
- diensten voor pedagogische begeleiding: 6 diensten voor jongeren en volwassenen met visuele of auditieve beperkingen, een hersenletsel, autisme of een lichte verstandelijke beperking en die een hogere opleiding willen volgen;
- tolkdienst voor doven;
- gespecialiseerde oriëntatiecentra: 7 centra die in actie komen wanneer de multidisciplinaire teams niet voldoende informatie hebben om gehandicapte personen die hulp vragen op een goede manier door te verwijzen;
- centra voor functionele revalidatie: 13 erkende en gesubsidieerde centra.
- de 'opvangcentra' (voor kinderen: 13 centra voor 496 plaatsen; voor volwassenen: 18 centra voor 358 plaatsen), 'dagcentra' (voor kinderen: 3 centra voor 106 plaatsen; voor volwassenen: 18 centra voor 550 plaatsen), 'dagcentra voor schoolgaande kinderen' (8 centra voor 1.115 kinderen).

De prioriteit van het gehandicaptenbeleid is de sociale en professionele integratie door:

- het geven van hulp en advies aan gehandicapte personen;
- de erkenning en subsidiëring van centra, diensten of bedrijven die gehandicapte personen opvangen;
- de bewustmaking van de publieke opinie.

Daarnaast is binnen de administratie van de Cocof een observatorium voor de opvang en begeleiding van personen met een handicap opgericht.

De studies die dit observatorium uitvoert en de vragen uit de sector tonen aan dat er vooral nood is aan vooruitgang op het gebied van het creëren van opvang- en onderdakplaatsen voor gehandicapte mensen met een grote afhankelijkheid en de zorg van meervoudige handicaps en autisme.

Er moet onderzoek worden gedaan naar:

- betere voorlichting van gehandicapte mensen en hun familie over de mogelijke zorg;
- de problematiek van ouder wordende gehandicapte personen;
- de toegankelijkheid van plaatsen, maar ook van het vervoer;
- steun aan de familie.

Op Nederlandstalig niveau erkent en subsidieert het Vlaams Agentschap voor Personen met een Handicap van de Vlaamse Gemeenschap diverse diensten voor gehandicapte personen:

- zorgverlening (opvangcentra voor mensen die niet werken, dagcentra, plaatsingsdiensten, thuisbegeleiding, begeleid wonen, beschermd wonen, medisch-pedagogische instituten);
- opleiding en tewerkstelling (gespecialiseerde beroepsoriëntatiediensten, centra voor beroepsonderwijs, beschutte werkplaatsen, begeleiding van het beroepstraject);
- aangepaste vrijetijdsbesteding.

In 2005 hadden de zorgdiensten een capaciteit van 337 plaatsen.

De Brusselse Nederlandstalige diensten en de diensten van Vlaams-Brabant zijn gegroepeerd in een Regionaal Netwerk Gehandicaptenzorg. De VGC subsidieert de oprichting van nieuwe initiatieven voor mensen met een handicap.

Op het niveau van de Cocom wordt alles in het werk gesteld om te beantwoorden aan de verschillende vragen naar types huisvesting, op basis van de afhankelijkheid van de gehandicapte persoon, met de volgende diensten: 4 residentiële centra (87 bedden), 7 dagcentra (150 plaatsen), 3 serviceflats met toezicht (36 personen) en 3 diensten voor hulp bij dagelijkse handelingen (48 personen). Daarnaast wordt een project over het persoonlijk assistentiebudget ondersteund.

- > schuldbemiddeling: de Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie erkent 29 centra voor schuldbemiddeling (waaronder de 19 OCMW's) die helpen om problemen met te hoge schulden te voorkomen en te beheren.
- > daklozensector: de GGC erkent en subsidieert de volgende centra en diensten: 2 centra voor sociale noodhulp (143 plaatsen), een nachtopvang (48 plaatsen), 5 opvanghuizen (130 bedden), 1 straatwerkdienst, 9 diensten voor begeleid wonen en 8 dagcentra.

In het hele Brussels Hoofdstedelijk Gewest zijn 52 centra en diensten voor daklozenhulp actief, waarvan 22 opvanghuizen met een totale capaciteit van 872 plaatsen. Tijdens de winter wordt het aantal nachtopvangplaatsen uitgebreid tot 400 à 450 plaatsen.

- > centra voor gezinsplanning (er bestaan er momenteel 2), met als doelstelling om alle mensen, koppels of gezinnen die daarom vragen onthaal, informatie en psychologische, sociale en medische begeleiding te bieden in verband met hun affectieve en seksuele leven.
- > strijd tegen geweldsdaden: de cijfers over de geweldthematiek in Brussel zijn veelzeggend en moeten gelezen worden vanuit de invalshoek van zowel de slachtofferhulp als de hulp aan geweldplegers. Een studie over de 'Evaluatie van het samenwerkingsakkoord inzake de begeleiding en de behandeling van daders van seksueel misbruik', gevoerd door de dienst voor strafrechtelijk beleid, het directoraat-generaal Justitiehuis en het directoraat-generaal Penitentiaire instellingen vermeldt dat het noodzakelijk is om een voldoende geografische spreiding van het hulpaanbod te hebben. Het aanbod voor daders van seksueel misbruik wordt beslist als onvoldoende beschouwd in Brussel. Daarbij moet worden opgemerkt dat deze vaststelling nog eens te meer van toepassing is op alle types delinquentie.

Op het gebied van de intersectorale samenwerking zien we al enkele jaren dat de diverse gemeenschapsinstanties uit de gezondheidssector nauwer samenwerken om hun activiteiten in de gezondheidszorg beter te coördineren (een veertigtal overeenkomsten afgesloten sinds 1997).

De verschillende sectoren (ambulante zorg, gezondheidszorg, gezondheidspromotie, hulp aan gezinnen) werken volgens een verschillende aanpak. Het zou raadzaam zijn om een echt netwerk te creëren om de acties op het gebied van gezondheid en de sociale acties te koppelen. Ook de koppelingen met het concept van het 'Gezonde stadsgewest' moeten worden vergroot.

Sommige sectoren hebben zeer specifieke problemen, zoals de opvanghuizen. Hun diensten zijn grotendeels verzadigd door de gestegen vraag van een andere doelgroep dan de betrokken groep (politiek vluchtelingen en asielzoekers).

SOCIALE COHESIE

Sociale cohesie wordt gedefinieerd door 3 verschillende benaderingen:

1. sociale cohesie ontstaat door sterke maatschappelijke verbanden en de aanvaarding door de leden van de maatschappij van een gemeenschappelijke verantwoordelijkheid;
2. sociale cohesie vereist dat alle individuen in staat zijn om deel te nemen aan het economische, sociale en culturele leven en kunnen profiteren van de voordelen daarvan;
3. sociale cohesie vereist verdraagzaamheid en erkenning van mensen met een andere cultuur en identiteit.

Sociale cohesie kan worden beschouwd als een eerste stap in de strijd tegen uitsluiting en voor sociale stijging. Sociale cohesie moet het de bevolking mogelijk maken om beter samen te leven en draagt in zekere zin bij tot de strijd tegen de sociaalgeografische kloof. Deze thematiek is dus van groot belang in de Brusselse context.

In termen van een stand van zaken lijkt het moeilijk om de gegevens te verbinden die een evaluatie van de bepalende factoren van sociale cohesie mogelijk maken. Het gaat eerder om de bespreking van de aspecten die van invloed zijn op de manier van leven, de relaties tussen bewoners, het gevoel erbij te horen, de persoonlijke ontplooiing, de erkenning van het individu... die niet echt goed kwantificeerbaar zijn.

Dit hoofdstuk schetst dus de evolutie van de politieke context waarin het gemeenschapsbeleid de acties op het gebied van sociale cohesie heeft gevoerd.

Het 'terrein' van de sociale cohesie

Voor het Brussels Hoofdstedelijk Gewest is sociale cohesie een transversaal vraagstuk, ook al worden de maatregelen voor de bevordering van sociale cohesie per sector genomen en zijn ze vaak geïnitieerd of aangepast in reactie op specifieke feiten en fenomenen.

De diverse maatregelen voor sociale cohesie worden genomen in het kader van het volgende regionale beleid:

- > de duurzame wijkcontracten die zijn bedoeld om de sociale cohesie in de wijk te verzekeren;
- > de sociale cohesieprojecten van de BGHM;
- > het preventiebeleid ontwikkelt een programma voor de preventie van schoolverzuim (PPV) in samenwerking met de gemeenschappen

In het kader van hun decreten aangaande sociale cohesie en ondanks een verschillende institutionele aanpak voeren de gemeenschappen en gemeenschapscommissies een relatief gelijklopende reeks acties. Het gaat vooral om sociaalpedagogische acties, integratieacties (meer specifiek voor nieuwkomers) en acties voor de erkenning van minderheden.

De Cocof verzamelt, in het kader van het decreet Sociale Cohesie alle programma's in één enkel wetgevend kader: 'Programme Intégration-Cohabitation', 'Insertion sociale' en 'Eté Jeunes'. Daarbij komt het Fonds d'Impulsion à la Politique des Immigrés (FIPI), als voorziening voor de verbetering van de sociale cohesie.

Het evaluatierapport van het decreet door de 'CRAcs' in 2009 doet een reeks vaststellingen die de specifieke Brusselse kenmerken en de prioriteiten op het gebied van sociale cohesie naar voren brengen:

- het aanbod in schoolondersteuning en -begeleiding is verzadigd, de vragen van gezinnen op dit vlak stijgen en er zijn aanpassingen nodig aan een veranderend publiek en veranderde situaties;
- het is belangrijk dat de ondersteunings- en bijlesacties de school aanvullen en dat er afstemming op de gezinssituatie is, maar op dit moment is dat ontoereikend;
- de vraag naar alfabetisering overstijgt het aanbod;
- nieuwkomers blijven een specifieke doelgroep die we terugvinden in diverse actiegebieden (alfabetisering, schoolondersteuning, maatschappelijke permanentie...). De multidisciplinaire aanpak van deze prioritaire doelgroep moet worden behouden;
- er zijn andere doelgroepen die steun moeten krijgen bij het aanleren of een betere beheersing van het Frans (eerder gearriveerde migranten, migranten uit de gezinshereniging...);
- meisjes kunnen een meer kwetsbare doelgroep zijn op grond van bepaalde problemen (schoolmotivatie, inschakeling op de arbeidsmarkt...). Het gendervraagstuk moet in alle gebieden van sociale cohesie worden meegenomen.

Op grond van deze vaststellingen hebben de prioriteiten van het decreet voor de periode 2011-2015 betrekking op drie sectoren: schoolondersteuning en -begeleiding, alfabetisering en Frans leren, en de opvang en begeleiding van nieuwkomers.

De VGC richt zich op acties voor de strijd tegen discriminatie en uitsluiting, in het kader van het decreet 'Integratie', dat streeft naar een betere participatie van kansarme groepen in de maatschappij. De rol van de VGC bestaat hoofdzakelijk uit de subsidiëring van de organisaties. Daarnaast wordt ook de verbetering van de diensten van de VGC op het gebied van sociale cohesie (onderwijs, opleiding, gezondheid, welzijn, jeugd, cultuur en sport) nagestreefd in het kader van het decreet 'Stedenfonds'.

Daarnaast moeten we op het gebied van sociale cohesie de ontwikkeling van **nieuwe stedelijke beroepen** noteren. Deze beroepen zoeken andere middelen om de sociale cohesie te organiseren en een gevoel van veiligheid te creëren in de wijken.

CULTUUR

Op het gebied van cultuur zijn verschillende overheidsinstanties actief in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest: de Franse Gemeenschap en de Cocof, de Vlaamse Gemeenschap en de VGC, de federale staat, het Gewest en de gemeenten.

De federale staat is de bevoegde entiteit voor de biculturele wetenschappelijke en artistieke federale instellingen¹³. Daaronder vallen ook tv-zenders die niet kunnen worden beschouwd als uitsluitend toebehorend aan een van de gemeenschappen.

De Franse Gemeenschap en de Vlaamse Gemeenschap zijn bevoegd voor de artistieke ontwikkeling en creatie. Zij bepalen en sturen met hun beleid het kader van de culturele sector en zijn subsidiëring.

De twee gemeenschapscommissies zijn bevoegd voor de uitvoering van het beleid van hun gemeenschap door middel van activiteiten die hoofdzakelijk zijn gericht op de hulp bij de productie en de verspreiding, ondersteuning van impulsprojecten en lokale projecten van verenigingen op het terrein.

De culturele sector heeft de beschikking over veel materiële en immateriële middelen. De potentiële kracht van cultuur als drager van stedelijke ontwikkeling wordt echter verminderd door de **afwezigheid van een culturele visie op gewestelijke schaal**. Brussel heeft geen zichtbare culturele promotie die gericht is op de kunstenaars, de promotors, de coördinatoren, de netwerken en de gebruikers.

We moeten constateren dat de uitvoering van een beleid dat een intersectorale aanpak op alle niveaus (thematisch en territoriaal) voorstaat, op de goede weg is.

Het recente initiatief van de Franse Gemeenschap en de Cocof met de 'Assises du développement culturel territorial' is in twee opzichten een belangrijke stap:

1. voor het ontsluiten van de cultuur en het gemeenschappelijk gebruik van de overheidsmiddelen, met behoud van de autonomie van de culturele organisaties;
2. voor het organiseren van een grotere samenwerking tussen alle culturele organisaties rond gedeelde doelstellingen.

Ook de VGC is bezig met sectorale ontsluiting en toont belangstelling voor deelname aan een samenwerking met andere overheidsniveaus.

We kunnen niet anders dan deze tendensen verwelkomen als belangrijke stappen naar territoriale samenwerking op verschillende institutionele niveaus, die bovendien wordt gevraagd door meerdere culturele organisaties.

Daarnaast mag Brussel zich verheugen in een netwerk van Franstalige en Nederlandstalige organisaties (120 instituten, waarvan 80 Nederlandstalige en 40 Franstalige), dat vormt krijgt via de coördinatie van het Brussel Kunstenoverleg (BKO) en het Réseau des Arts à Bruxelles (RAB).

¹³ De Koninklijke Bibliotheek Albert 1, de Koninklijke Musea voor Kunst en Geschiedenis, het Koninklijk Munttheater, het Nationaal Orkest, het Paleis voor Schone Kunsten en de Koninklijke Cinematheek.

HET CULTURELE AANBOD

De culturele sector is gericht op de professionele artistieke productie.

De artistieke productie wordt gevormd door de kunstenaars, hun producten (film, lied, theaterstuk), de infrastructuur (theater, bioscoop, openbare ruimte) en de consumenten of gebruikers. Zij dragen allen bij tot de bloei van de schone kunsten.

De productie is dus een breed proces, dat zich uitstrekt over het intellectuele en creatieve werk van de kunstenaars, de vormings- en verspreidingsactiviteiten van culturele producties, de auteursrechten...

In deze stand van zaken wordt de artistieke productie in brede zin beschouwd, met een specifieke aandacht voor de infrastructuur en het vormingsaanbod.

Het aanbod van culturele producties in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest is heel gevarieerd:

- > Brussel beschikt over toonaangevende en gevarieerde culturele instellingen, met een landelijke of zelfs internationale uitstraling, zoals de Muntscouwburg, het Paleis voor Schone Kunsten, het Kaaithheater, de KVS, het Théâtre National, Flagey en Wiels.
- > Brussel heeft eveneens een groot aantal kleine en middelgrote instellingen, die een belangrijke functie op lokaal vlak vervullen, maar waarvan het publiek vaak van over de gewestgrenzen komt.
- > Op het gebied van musea en tentoonstellingsruimten telt Brussel 80 instellingen.
- > De filmsector telt een opmerkelijk aantal bioscopen en festivals. De buurtbioscopen spelen een belangrijke rol in de verspreiding van films van hoge kwaliteit en de plaats van cultuur in de stad. Festivals zoals het Festival van de Mediterrane Film, dragen bij tot de ontmoeting tussen de vele culturen die Brussel kenmerken.
- > De kunstsector mag zich verheugen in een programmering en een aantrekkingskracht op nationale en internationale schaal. Het Kunstenfestivaldesarts is een goed voorbeeld van de dynamiek en de artistieke openheid die het Gewest ontwikkelt. Het festival wordt gezamenlijk georganiseerd door de twee gemeenschappen en een groot aantal Vlaamse en Franstalige instellingen werkt samen rond dit het project.
- > De sector van de muziek en de dans zijn goed ontwikkeld. De hedendaagse dans nam een grote vlucht met Rosas, P.A.R.T.S. en Réseau des scènes chorégraphiques. Vanuit muzikaal oogpunt dragen de Munt en BOZAR sterk bij tot een aanbod van hoge kwaliteit van klassieke en hedendaagse muziek. De pop- en rockscene heeft beschikking over bekende zalen (Ancienne Belgique, Le Botanique, Koninklijk Circus, Vorst Nationaal). Talloze festivals en podiumcafés dragen bij tot de verspreiding van een kwaliteitsvol muziekaanbod van alle genres, zowel van jonge talenten als professionele muzikanten. Daarnaast noemen we nog evenementen als het Skoda Jazz Festival, Couleur Café, Klarafestival en ArsMusica.

Daarnaast plant het Gewest in het kader van het PIO de bouw van een grote zaal met 15.000 plaatsen, waar grootschalige culturele voorstellingen kunnen plaatsvinden en die kan concurreren met andere steden in de buurt van Brussel.

> Op het gebied van opleiding heeft Brussel geen gebrek aan kunstacademies, zoals de Nationale Hogeschool voor Visuele Kunsten La Cambre, de Koninklijke Academie voor Schone Kunsten, de Hogeschool voor Circuskunsten, het Instituut Saint-Luc, de Hogeschool voor Binnenhuisarchitectuur, het Nationaal Hoger Instituut voor Podiumkunsten INSAS, de Erasmus Hogeschool en het Koninklijk Conservatorium van Brussel. Met hun hoge opleidingsniveau vormen deze instellingen de pijlers van de artistieke vorming in Brussel. Dansonderwijs is eveneens zeer sterk aanwezig in Brussel, maar er ontbreekt een hogeschool voor dans.

De sociaalculturele sector

Vandaag zijn 984¹⁴ sociaalculturele organisaties actief op het Brussels grondgebied¹⁵. Deze organisaties werken op het gebied van sociale cohesie en bijscholing met een breed aanbod van activiteiten: intergeneratieel, stedelijk en intercultureel, alfabetisering en leren lezen. Ze bieden ook opleidingen voor volwassenen en voor sociaalculturele en sociaalsportieve medewerkers.

Op het niveau van de sociaalculturele voorzieningen heeft **het Brussels Gewest een groot aantal bibliotheken, mediatheken en spelotheken**: 65 Franstalige openbare leesalen en 26 Nederlandstalige openbare leesalen (een of meer per gemeente, waarvan sommige ook audiovisuele dragers aanbieden) en 17 gespecialiseerde openbare leesalen (archieven, CEGES, Albertina); 9 mediatheken (7 Franstalige, 1 Nederlandstalige en 1 tweetalige); 35 spelotheken met subsidie van de Cocof en/of de gemeenten, waarvan 18 in wijken die zijn erkend als 'kansarm' en 2 uitleencentra (1 Franstalig en 1 Nederlandstalig).

Het Gewest is eveneens voorzien van 65 culturele centra¹⁶, verdeeld over de culturele centra die worden erkend door de Franse Gemeenschap en de gemeenschapscentra van de VGC die worden erkend door de Vlaamse Gemeenschap.

Cultuur en onderwijs

De intersectorale samenwerking tussen de culturele sector en de onderwijssector is essentieel voor de persoonlijke ontwikkeling van jongeren. **Het multiculturele profiel van de Brusselse scholen noodzaakt de ontwikkeling van een andere kijk op scholing en integratie in de stedelijke context.** Diverse projecten waarin deze twee sectoren elkaar vonden hadden positieve resultaten, omdat culturele activiteiten de leervaardigheden van leerlingen bevorderen, nieuwe kennishorizonnen voor hen openen en hen in contact brengen met de culturele en artistieke taal. Niettemin berust deze interactie hoofdzakelijk op de vrijwillige inzet van scholen, leerkrachten, kunstenaars en verenigingen.

14 Dit cijfer moet met de nodige omzichtigheid worden bekeken, omdat er meerdere verenigingen kunnen zijn die door de 2 gemeenschappen worden gesubsidieerd.

15 Er worden 474 organisaties in de sector van de burgerparticipatie gesubsidieerd door de Franse Gemeenschap en de Cocof, en 510 door de VGC.

16 Dit cijfer komt uit de studie naar de voorzieningen en diensten aan de bevolking van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest die BRAT en het ATO uitwerken.

Interculturaliteit en stedelijke cultuur

Brussel wordt gekenmerkt door een toenemende diversiteit en een stijging van het aantal meertalige gezinnen¹⁷. Culturele actie is dus heel belangrijk, omdat cultuur bruggen tussen de gemeenschappen slaat en strategieën voor individuele en collectieve emancipatie (empowerment) biedt. Culturele actie draagt dus bij tot de erkenning van de leefwereld van de bevolking en staat de gemeenschappen toe om hun specifieke kenmerken uit te drukken. De creatie en de wederzijdse ontdekking van de verschillende culturele identiteiten bevorderen een daadwerkelijke stedelijke cultuur.

Omdat burgeremancipatie moeilijk kwantificeerbaar is, berust de stand van zaken in dit hoofdstuk op een algemene waardering van de culturele structuren en organisaties, evenals op een overzicht van de rol van het beleid op dit gebied.

> De sector van de cultuureconomie

In het tijdperk van de kennismaatschappij verwerft cultuur een groot belang, omdat ze de productie van nieuwe ideeën en de creativiteit in andere sectoren bevordert en bruggen slaat tussen de verschillende economische activiteiten. Daarom is cultuur, in het tijdperk van de mondialisering van de economie, een kostbaar goed in termen van tewerkstelling, innovatie en rijkdom.

Op het vlak van culturele activiteiten die zijn verbonden met de cultuureconomie telt het Brussels Hoofdstedelijk Gewest 16.000 mensen die actief zijn in de culturele sector. De overheidsinstellingen investeren 351 euro per jaar en per inwoner in cultuur. Brussels Enterprises Commerce and Industry (BECI) telt 80 opnamestudio's, 175 uitgevers, 34 muziekuitgevers en 144 filmproductiehuizen op het Brussels grondgebied. Toch wordt er in het beleid onvoldoende rekening gehouden met de impact van de cultuur op de Brusselse economie. Daardoor slaagt Brussel er niet in om zijn potentieel economisch te benutten. Verschillende initiatieven bestaan naast elkaar (bedrijvenscentrum Pépibru, de aanwijzing van de Reyerswijk als centrum van media-activiteiten, het Startfonds voor creatieve bedrijven van de Franse Gemeenschap), maar er zou een gunstig effect voortvloeien uit de samenvoeging van de doelstellingen en een gedeelde communicatie- of investeringsstrategie.

> Jeugd

Het Brussels Gewest telt meer dan 430.000 jongeren onder de 30 jaar. In 2020 zullen dat er meer dan 480.000 zijn volgens de schattingen van het Planbureau.

Het jeugdbeleid valt onder de bevoegdheid van de Franse Gemeenschap, de Vlaamse Gemeenschap en de VGC¹⁸. De Cocof kent subsidie toe voor de bouw of verbetering van voorzieningen aan verenigingen die zich inzetten voor jongeren en subsidieert vrijwillige jeugdbewegingen en activiteiten voor jongeren op het gebied van mensenrechten, sociale rechten, culturele rechten, milieubescherming en integratie.

¹⁷ Frans is de referentietaal van 56,8% van de bevolking, 5 tot 10% van de gezinnen spreekt Nederlands, terwijl 28% van de inwoners een andere moedertaal heeft. Uit *La société bruxelloise se mobilise*, p.164.

¹⁸ Aan Nederlandstalige kant valt alles wat 'lokaal en provinciaal jeugdbeleid' is uitsluitend onder de VGC. Toch zijn er op het Brussels grondgebied jeugdverenigingen die zijn erkend en gesubsidieerd door Vlaanderen, omdat hun werking de hele Vlaamse Gemeenschap (maar niet noodzakelijk Brussel) bestrijkt. Aan Franstalige kant wordt alles erkend en gesubsidieerd door de CFWB, die als enige bevoegd is op het gebied van jeugdbeleid (zowel op lokaal niveau als voor de CFWB). De Cocof heeft alleen twee kleine projectoproepen.

Op jongerengebied zijn ruim 250 organisaties actief in Brussel. Daarvan krijgen zo'n 100 organisaties subsidie van de Franse Gemeenschap en de Cocof en bijna 150 van de VGC en de Vlaamse Gemeenschap. De ongeveer 100 organisaties met steun van de Franse Gemeenschap en de Cocof bestaan uit jeugdhuizen (24), opvanghuizen voor jongeren (2), informatiecentra voor jongeren (5) en jongerenorganisaties (81). De jongerenorganisaties hebben zo'n 120 lokale afdelingen van Franstalige jeugdbewegingen op het grondgebied van het Brussels Gewest.

Evenals in de culturele sector is de jeugdsector eveneens georganiseerd in een netwerk van Franstalige en Nederlandstalige organisaties, die verenigd zijn in het platform 'Het werkt – Ca marche'.

Het Brussels Gewest heeft het initiatief en steunt het Brussels Jongerenparlement voor het Leefmilieu en het platform Jeunes Naturel, dat de Nederlandstalige en Franstalige jeugdverenigingen en jeugdcentra in contact brengt met de park- en bosbeheerders van Leefmilieu Brussel.

Via Leefmilieu Brussel is het Gewest eveneens actief in het beheer van speeltuinen, de opleiding van spelbegeleiders, parkwachters en – via de duurzame wijkcontracten – de aanleg van sport- en recreatievoorzieningen.

Het jeugdhulpbeleid valt uitsluitend onder de bevoegdheid van de Franse Gemeenschap en de Vlaamse Gemeenschap (in samenwerking met de VGC). De Franse Gemeenschap erkent de diensten die onder andere een Brusselse opdrachtgever hebben (jeugdrechters, directeurs SPJ, adviseurs SAJ). Wat de niet-gemandateerde jeugdhulpdiensten betreft, zijn er 20 diensten voor hulp in een open milieu (AMO).

Het is belangrijk om de culturele activiteiten voor jongeren te ontwikkelen en te coördineren om hun kritische geest te ontwikkelen, hun deelname aan het stadsleven te bevorderen en hun toekomstkansen in Brussel voor te bereiden.

SPORT

Het sportbeleid valt onder de bevoegdheid van de Franse Gemeenschap en de Vlaamse Gemeenschap (in samenwerking met de Cocof en de VGC), die met name de sportfederaties financieren.

Het Gewest heeft een budget voor de activiteiten en de infrastructuur waarvan de uitvoering onder het beheer van de Cocof valt.

Deze institutionele organisatie maakt het moeilijk om de behoeften aan voorzieningen en activiteiten te identificeren en om een transversale evaluatie van het sportbeleid te maken.

In de stedelijke context kunnen we constateren **dat sport een belangrijke rol speelt in de gezondheid en het welzijn van de Brusselaars en eveneens kan worden beschouwd als een factor voor sociale integratie.**

Sportorganisaties in Brussel geven verschillende cijfers die nuttig zijn voor het opstellen van een stand van zaken. Maar er bestaat geen enkele unieke database die een algemeen overzicht kan geven van de sportbeoefening van de Brusselaars.

De onderstaande tabel geeft een samenvatting van de verdeling van de bevoegdheden en het beheer van de sportactiviteiten in het Brussels Gewest.

Organisatie\Thema	Infrastructuur	Jeugdwerking	Vorming docenten/trainers
COCOF	Mede-eigenaar van 2 sportcentra van ADEPS in Brussel + subsidies aan gemeenten voor sportinfrastructuur (50 tot 60%). Budget BHG	Subsidie van training van jongeren/ouderen	
Samenwerkingsakkoord Cocof, VGC, Duise Gemeenschap en GGC			
BHG		Subsidiëring van de jeugdopleiding in amateurclubs	
ADEPS	Sportcentra + uitleen van sportmateriaal + subsidie voor aankoop van materiaal /organisatie van sportevenementen	Organisatie van stages	Supervisie van leidinggevers die worden opgeleid binnen federaties
BLOSO	Sportcentra en uitleen van sportmateriaal	Organisatie van stages	Verantwoordelijk voor alle sportonderwijs + steun aan federaties
VGC (+ vzw Buurtsport + Gemeenschapscentra)	Uitleen van sportmateriaal + subsidie voor de huur van infrastructuur	Subsidies voor de opleiding van jongeren + ter beschikking stellen van trainers	Subsidies voor de vorming / organisatie van opleidingen voor leidinggevers
AISF			Diverse opleidingen
AES	Vormt leidinggevers en medewerkers van lokale infrastructuur		
VSF			
ISB	Informatie en vorming van het personeel		Informatie en vorming van personeel
Gemeenten	Gemeentelijke infrastructuur (zwembaden, sportterreinen binnen en buiten)	Sportcheques (onder bepaalde voorwaarden)	
Scholen	Turnzalen van scholen	In schoolverband	
Universiteiten / hogescholen	Bieden infrastructuur		Master in revalidatiewetenschappen en de medisch-sportieve sector
Federaties			Begeleid door ADEPS vormen de federaties hun trainers/monitors /docenten
Clubs		Vorming per leeftijdscategorie	

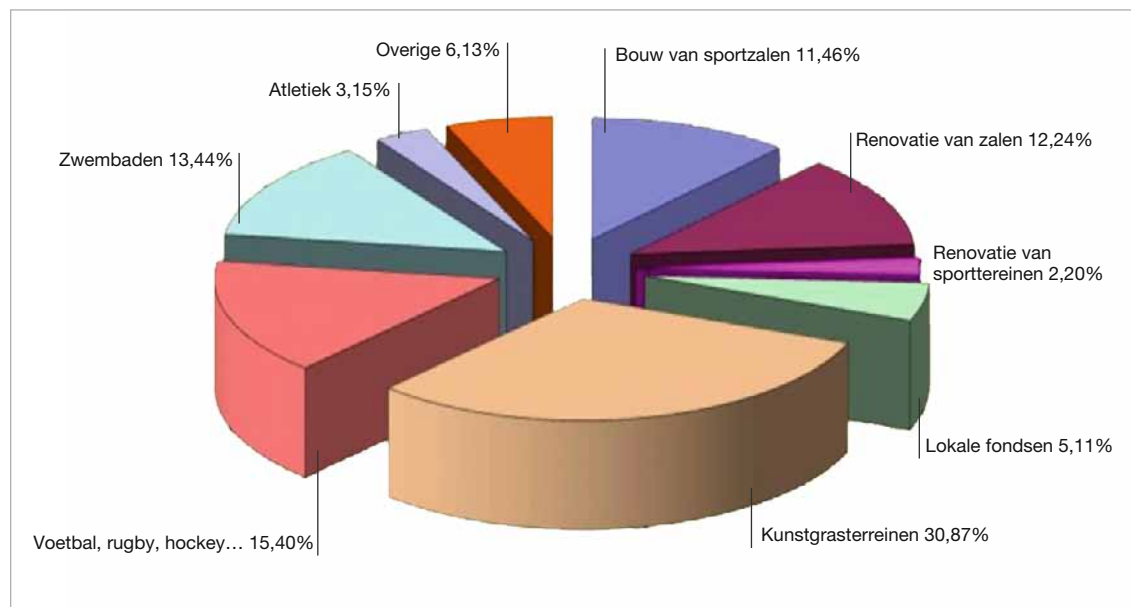
Topsport	Amateursport (vrije tijd)	Promotie / Advies / Gezondheid
	Stimuleert sportbeoefening door amateurs (organisatie van evenementen) + subsidie voor gehandicaptenclubs / maatschappelijke integratie	Aandacht voor sportactiviteiten (toernooien, initiatie, demonstraties, competities...) + brochures
		Strijd tegen dopinggebruik en sportbeoefening volgens de gezondheidsvoorschriften
Subsidiëring van infrastructuur voor professionele clubs. Toekenning van geco-contracten aan topsporters		Subsidiëring van internationale competities
Infrastructuur en individuele trainingen	Organisatie van allerlei activiteiten (Ravel, Points Verts,...)	Via Centre de Conseil du Sport (CCS) en strijd tegen doping
Beleid, infrastructuur en individuele trainingen	Steun aan sportfederaties	Organisatie van promotie-evenementen
Subsidies voor clubbesturen en organisatie van evenementen	Subsidies voor clubbesturen en organisatie van evenementen (vooral in kansarme wijken); organisatie van sportstages voor jongeren en volwassenen	Informatie over de sportclubs / sportactiviteiten / sportinfrastructuur / technische hulp
Vertegenwoordiger van federaties	Vertegenwoordiger van federaties	Diverse publicaties voor de promotie
		Opleiding in hygiëne en gezondheid, in financiële steun
Vertegenwoordiger van federaties	Vertegenwoordiger van federaties	
Informatie en vorming van personeel	Informatie en vorming van personeel	
	Subsidies voor clubs en organisatie van sportkampen	Steunt de organisatie van sportevenementen
	Organiseert halfschoolse activiteiten	In schoolverband
	Organiseren sportevenementen	(Wetenschappelijk) onderzoek naar sportbeoefening / congressen
Organisatie van kampioenschappen / reglementen / politieke vertegenwoordiging / evenementen	Organisatie van kampioenschappen / reglementen / politieke vertegenwoordiging / evenementen	
Officiële vertegenwoordiging van teams/ personen	Officiële vertegenwoordiging van teams/ personen	Per geval

HET SPORTAANBOD

Het Brussels Gewest biedt een divers aanbod van sportactiviteiten. Men kan er zwemmen, joggen, fitnessen, atletiek beoefenen, basketballen, hockeyen, schermen en vooral voetballen, want dat is de meest beoefende sport met in totaal 42 clubs.

Op het gebied van infrastructuur subsidieert de Cocof de bouw en renovatie van gemeentelijke gebouwen en sportterreinen, met de middelen die zijn gereserveerd op de begroting van de regering van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (de aanleg van synthetische terreinen vormt het grootste deel van het budget, ongeveer 31%).

Verdeling van de begroting per type werkzaamheden

Bron: Cocof

Om subsidie te ontvangen, moeten de gemeenten zich ertoe verbinden om de infrastructuur open te stellen voor het publiek en het voortbestaan te verzekeren. De gemeenten verbinden zich er eveneens toe om te beantwoorden aan de vereisten van de federaties, om de sportvoorzieningen toegankelijk te maken voor mensen met een handicap en verminderde mobiliteit, en om een energiezuinige infrastructuur te creëren. Als ze daaraan niet voldoen, wordt de subsidie niet toegekend.

De Cocof voert een beleid om de sportbeoefening mogelijk te maken voor zo veel mogelijk mensen, door de subsidiëring van de trainingsuren. Ze subsidieert eveneens sportclubs met jongeren onder de 16 jaar en/of ouderen boven de 60 jaar. Ze stimuleert sportclubs die het accent leggen op de opvang en integratie van niet-Belgische jongeren in hun teams. Tevens geeft ze financiële steun aan sportclubs voor gehandicapte personen.

De Cocof is eveneens de inrichtende macht van een departement voor voetbal- en sportstudie in het Instituut Redouté-Peiffer.

Daarnaast ontwikkelde de Cocof, in samenwerking met een aantal verenigingen en federaties, het Libre Parcours du Sport, dat kinderen van 4 tot 12 jaar de mogelijkheid biedt om gratis en in het kader van hun school diverse sportdisciplines te ontdekken en te beoefenen.

De VGC heeft een samenwerkingsovereenkomst getekend met een aantal beheerders van sportinfrastructuren. Deze overeenkomsten houden in dat de sportclubs die zijn erkend door de VGC voorrang krijgen bij het gebruik van de infrastructuur. Bovendien wordt de mogelijkheid geboden om te sporten in gemeenschapscentra of scholen die na schooltijd open zijn.

Naast het subsidiëeringsbeleid is het sportbeleid van de VGC gericht op de promotie van de sport. Dat betreft activiteiten zoals sport die op een andere manier wordt georganiseerd, sport in kansarme buurten, evenementen in grote steden, sport voor mensen met een handicap en sport na school.

Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest subsidieert de opleiding van jongeren in amateurclubs, infrastructuurprojecten in professionele clubs en internationale sportevenementen. Het Gewest kent ook geco-contracten toe aan topsporters, op verzoek van de minister van Sport van de Franse Gemeenschap.

Het Gewest kent daarnaast subsidies toe aan de gemeenten voor de opleiding van jongeren die lid zijn van Brusselse sportclubs, onder andere voetbalclubs. Daardoor kon Sport Anderlecht een opleidingscentrum openen en konden Brussels, White star en Union Saint-Gilloise hun sociale beleid ten aanzien van jonge Brusselse voetballers handhaven.

In het kader van het PIO plant het Gewest de bouw van een nieuw voetbalstadion met een capaciteit van 50 tot 60.000 toeschouwers, waar eveneens grote internationale evenementen kunnen plaatsvinden.

Bij wijze van afsluiting kunnen we in algemene zin constateren dat **de sportsector lijdt onder een gebrek aan gecentraliseerde en gestructureerde informatie**, waardoor een goede diagnose niet mogelijk is. Toch constateren de betrokkenen uit de sportsector het volgende:

- een snelle stijging van de behoeften;
- de veroudering van de voorzieningen;
- onvoldoende promotie van de sport;
- verzaaiing van de sportinfrastructuur;
- te weinig polyvalente indoorzalen;
- een gebrek aan appreciatie voor buitensporten (joggen, fietsen) in de openbare ruimte;
- problemen om de toenemende vraag naar lidmaatschap te beantwoorden (vooral voor kleine clubs);
- problemen in het beheer en de onderhoudskosten van zwembaden bij de gemeenten;
- een gebrek aan aandacht voor de sportoefening van senioren.

